

BEITEBRUKSPLAN FOR FOLLDAL KOMMUNE 2019- 2022

**Kommunedelplan for Folldal kommune vedtatt av
kommunestyret 14.03.2019**

Innholdsfortegnelse

2. INNLEDNING	3
3. LITT HISTORIKK	4
4. NØKKELTALL FOR LANDBRUKET I FOLLDAL	5
5. DYRETALLET I FOLLDAL OPP GJENNOM TIDENE	6
6. SETERBRUKEN I FOLLDAL	8
7. ORGANISERT BEITEBRUK I FOLLDAL	9
8. BESKRIVELSE AV BEITEOMRÅDA I FOLLDAL	12
9. MÅTEN DYRA BEITER PÅ	24
10. UTMARKSBEITETS BETYDNING I FOLLDAL	25
11. VURDERING AV BEITEKAPASITET/POTENSIALE I FOLLDAL	28
12. TAP AV DYR - GENERELLE BETRAKTNINGER	30
13. ROVDYRSITUASJONEN	33
14. TAP AV DYR PÅ BEITE I FOLLDAL	36
15. ERSTATNING FOR ROVDYRTAP	36
16. TSJERNOBYLULYKKA – KONSEKVENSER FOR FOLLDAL	38
16. ANNEN BRUK AV UTMARKA	39
17. VERNEOMRÅDER I FOLLDAL	40
18. MÅL	42
19. TILTAK	42
19.1 EFFEKTIVT UTTAK AV ROVVILT SOM GJØR SKADE	42
19.2 ROVVILTPOLITIKKEN	43
19.4 FORBEDRE ORGANISERING AV BEITELAG	44
19.5 STIMULERE TIL ØKT BENYTTELSE AV STORFE PÅ UTMARKSBEITE	44
19.6 TA I BRUK NY TEKNOLOGI FOR TILSYN OG OVERVÅKNING AV DYR PÅ UTMARKSBEITE	45
19.7 VIDERE UTBYGGING AV SPERREGJERDER	46
19.8 KADAVER HUNDER	46
19.9 KRISEBEREDSKAPSPLAN I FORHOLD TIL ROVDYRSKADER	46
19.10 RYDDING AV GJENGRODDE BEITER	47
19.11 VEGETASJONSKARTLEGGING	47
20. VEDLEGG	48
20.1 TALL ORGANISERT BEITEBRUK I FOLLDAL 1985 - 2017	48
20.2 BEITELAGSKART	49
20.3 BEITEVEDTEKTER FOR FOLLDAL STATSALMENNING	50
20.4 BESTEMMELSER FOR GJERDING RUNDT FRITIDSHYTTER I FOLLDAL STATSALMENNING ..	51

2. INNLEDNING

Kommunestyret i Folldal vedtok den 11.02.2002 første versjon av Beitebruksplan for Folldal. Utarbeidelse av beitebruksplan var forankra i Handlingsplan Landbruket i Folldal 1998 – 2001 tiltak 3. Første versjon av beitebruksplana ble utarbeida som et prosjekt finansiert av midler fra blant annet fylkesmannen, og med Ole Nordal i 30% prosjektstilling utenom faste stillinger i kommunen.

Revidering av plana ble deretter utført i 2011 og deretter nå i 2017/2018 av jordbrukssjef Bjørn Gussgard i samarbeid med oppnevnte styringsgrupper. Der det faglige innhold ikke har endra seg siden forrige versjon er faktadelen i den nye beitebruksplana i stor grad basert på innholdet i den forrige. Likevel er det slik at situasjonen rundt beitebruken som landbruket og samfunnet for øvrig hele veien er i endring, og en del av faktainnholdet er derfor nødvendigvis omarbeidet.

Revidering av beitebruksplana er utført samtidig og med samme organisering som revidering av Handlingsplan for Landbruk.

Formannskapet vedtok 16. mars 2017 oppstart av planprosessen. Planprosessen har hatt følgende styringsgruppe:

Politikerrepresentant Hilde Frankmo Tveråen (leder)

Politikerrepresentant Eva Stuedal

For Folldal Bonde- og Småbrukarlag Ståle Støen

For Folldal Bondelag Torgeir Dalen

For Folldal Sau og Geit Hilde Stokke Odden

For produsentlaget til TINE, Pål Husom, avløst av Erik Stuedal underveis i prosessen.

For skogeiersammenslutningene Tore Muller

For Folldal Fjellstyre Odd Enget

Det er avviklet i alt 6 møter i styringsgruppa. Det er også avvikla et åpent møte 8. mars 2018 der Yngve Rekdal fra NIBIO presenterte beitekartlegginger i Folldal, og der det ble gitt anledning for innspill til innholdet i plana. Det er gjennomført høring både av planprogrammet i 2017, og det ferdige planutkastet i november 2018 – januar 2019.

3. LITT HISTORIKK

Kilde: Folldal bygdebok - bind III.

Størsteparten av Folldal ligger for høyt over havet til at det har vært sikkert for korndyrking. Det er derfor fêholdet som har gitt den sikreste inntekta opp gjennom tidene.

Utmarka har vært nytta så lenge det har vært bosetting i Folldal. Utslåtter og myrer ble delt mellom gardene, og etter hvert ble det slått og kjørt hjem høy fra fjelldalene; først og fremst Sôlndalen, Setaldalen og Einunndalen. Det ble også slått gras av folldøler ved Orkelkroken i Oppdal, og på Staesvollen og Fjellegeret i Kvikne.

Vinterfôret kom for en stor del fra utmarka, og i tillegg beita dyra utafor skigarden om sommeren. Til vinterfôr ble det også brukt måsså, lauv og bar.

Etter hvert som bosettinga økte og gardsbruka økte i både antall og størrelse, ble det behov for seterbruk. Fra midten av 1700-tallet ble det vanlig med seter i Folldal, og Einunndalen og andre seterområder ble tatt i bruk for alvor. Det grodde opp små setergreider flere steder, slik som Døllisetrå og Småbakkan. Det var vanlig å ha så mange dyr på setra som bruket kunne vinterfô.

De som hadde lang seterveg kunne fôre opp avlinga på setra, for å slippe den lange høykjôringa. På Flomsetra lå de på setra til over jul for å fôre opp høyavlinga. Ellers var det vanlig å kjôre hjem seterhøyen på fôrjûlsvinteren.

En annen måte å bruke utmarka på var med fêdrifter. Det kom gjeterne med okser og ungfê, eller sau, og gjette flokkene i fjellet gjennom sommeren. Det kunne være opptil 100 storfê eller 600 sauer i flokkene. Dyrene kunne være innleid fra forskjellige gardsbruk, eller var kjøpt opp av driftekarane. Gjeterne bodde i enkle buer på fjellet som ble kalt "leger". Det er mange slike i Folldalsfjella - f.eks. Marsjølegeret, Guttormslegeret, Elgsjølegeret og Kongsbekklegeret. Om høsten ble dyra fraktet til Oslo for slakting. Til å begynne med gikk driftekarane med flokkene til fots, men senere ble de fraktet med jernbanen. Da Rôrosbanen ble åpna i 1875 ble transporten fra Alvdal stasjon.

Setertida med sommerbeite ble regnet til 3 måneder. En regner med at ca ¼ av årsavlinga ble tatt på denne måten. I tillegg kommer seterhøy, utslåtter, lauv og måsså. Utmarksbeite og høsting av fôr i utmarka har vært avgjørende for jordbrukets eksistens til alle tider.

I boka *Norske Fjellbeite - bind VI av Olav I. Haugen - utgitt 1952*, gis det et kort historisk tilbakeblikk på bruken av utmarka i Folldal. Om driftebeiting skriver Haugen at det bare er Marsjølegeret som er i drift med ei sauedrift på ca 900 dyr. Videre skriver han at en kan regne med at 40 % av storfeet, 50 % av sauene, 50 % av geitene og 40 % av hestene er på seterbeite. Mange av de seterløse brukene i Folldal ligger så høgt at de i det vesentlige nytter fjellbeite. Siste fedrifta var på Kongsbekklegeret i 1959.

FOLLDAL KOMMUNE

4. NØKKELTALL FOR LANDBRUKET I FOLLDAL

Antall foretak registrert med dyr pr 01.01.17 var 105 stk.

Antall foretak i hver kategori:

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017
Mjølkeku	78	74	61	48	44	39	34
Geit	15	13	10	9	7	3	3
Sau	89	90	79	72	64	57	62
Ammeku	2	14	10	14	10	8	11

Antall bruk med kombinasjoner:

	1990	2000	2010	2017
Sau/ku	22	18	10	7
Ku/geit	6	2	0	0
Sau/geit	7	7	4	0
Sau/kjøtprod. Storfe	1	6	9	6
Sau/rev	12	2	0	0
Kylling/storfe mjølk eller kjøtt	0	0	2	0

Antall husdyr:

Antall husdyr	31.12.90	31.12.95	31.12.00	01.01.05	01.01.10	01.01.15	01.05.17
Mjølkekyr	1.021	947	831	760	746	768	718
Ammekyr	2	44	53	123	151	115	195
Ungdyr	1.836	1.748	1.673	1.649	1.479	1669	1787
Vinterfora sau	5.674	5.828	5.737	6.689	7.414	7.082	7.185
Mjølkegeit	633	511	443	452	376	312	383
Slaktekylling	-	-	-	-	329.793	299.308	0
Revetisper	1.741	2.099	675	825	0	0	0

Totalareal for Folldal kommune	1.275 km2.
Produktiv skog	168 km2.
Dyrka mark	27 km2 (26.958 dekar + noe areal setre tilhørende bruk fra Alvdal og Dovre)

5. DYRETALLET I FOLLDAL OPP GJENNOM TIDENE

Storfe

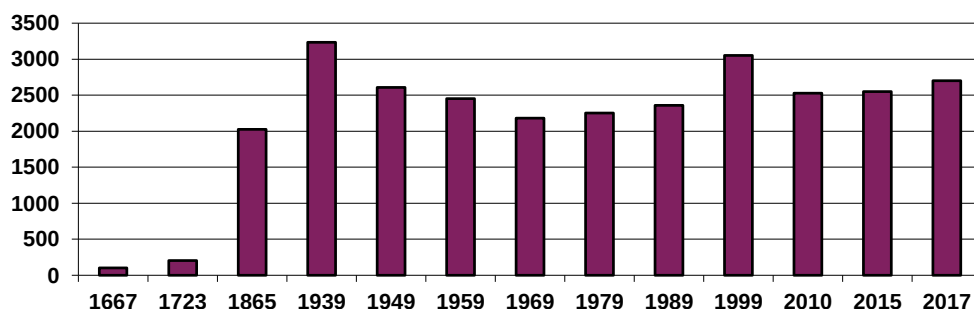
De gode beiteene i fjelldalene var rike naturressurser som ble tatt i bruk ettersom tallet på gardsbruk i bygda økte. Vinterforet ble i stor grad henta fra starrslåtter og fjellslåtter, og det kunne være fristende å sette på flere dyr enn det en strengt tatt hadde for til. Vårknipa var et kjent begrep, og mange kom seg gjennom den ved å fore med lauv og måså. Kjøp av høy ble vanlig på begynnelsen av 1900-tallet.

Starrslåtten slutta rundt 1920-30, og måsåsanking i 1950-årene. Kunstgjødsel ble introdusert etter århundreskiftet, og ble tatt i bruk for alvor etter krigen. Dette økte avlingene på gardene betydelig. Antall storfe i Folldal økte utover 1800-tallet og har ligget forholdsvis stabilt de siste hundre årene.

Krøtterslaget var det gamle, stedege. Planmessig avl var et ukjent begrep og dyra var små, med mange fargevarianter, og svært låg produksjon sammenlignet med dagens mjølkekyr. Hver gard med mer enn 6-8 kyr hadde sin egen okse. Andre måtte låne okse av naboen.

På slutten av 1800-tallet ble det arbeidet med planmessig avl, og det ble hentet okser fra andre landsdeler. Dyrskuer og kåringer ble vanlig utover 1900-tallet.

Utvikling i ant. storfé i Folldal (Kilde: Bygdebok og offisielle landbrukstellinger) pr 31.12. hvert år:

Hest

Hesten fantes på så å si alle bruk opp til 1960-tallet. Hestetallet i Folldal var stabilt i mange år. I 1865 var det 122 bruk med hest, og i 1965 var tallet 126. Antallet hester hadde imidlertid sunket fra 205 i 1865 til 143 i 1965. I 1977 var det bare 15 brukshester igjen i kommunen.

De senere årene har imidlertid hesteinteressen tatt seg opp igjen, men nå som fritidssysse. Enkelte bruk i Folldal har også spesialisert seg på hest med satsning blant annet på turistnæring, og 3 bruk har i dag et større antall hester med utleie av hest til ridning, opplevelser etc. eller satsing på avl, med hesteholdet som en vesentlig næring. I tillegg har mange bruk og privatpersoner egen hest til hobbybruk. I alt 134 hester inngår i søknader om produksjonstilskudd pr 01.05.2017. Totalt er det trolig like mange hester i Folldal nå som da det ble benytta arbeidshester for jord- og skogbruket. Det slippes ingen store hestefølger i kommunen i dag. Enkelte av dem som driver med hest i turistnæring, har noen unghester gående på utmarksbeite. I Hjerkin Fjellstueutmåling går det et hestefølge med Dølahest årlig.

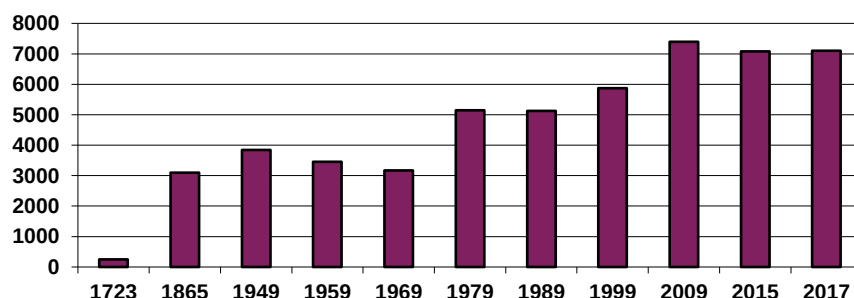
FOLLDAL KOMMUNE

Sau

Det var den gamle norske sauerasen som var vanlig fra gammelt av i Folldal, som i andre norske bygder. I 1880-åra ble det kjøpt inn sau fra Tautra i Sør-Trøndelag i et forsøk på å få inn friskt blod og drive mere planmessig avl. Forsøket var vellykket, og etter hvert kom det både sjeviot, spælsau og andre raser og kryssninger. I dag er det dalasauen som dominerer saueholdet.

Allerede i 1865 var det over 3000 vinterfora sau i Folldal. Antallet holdt seg mellom 3- og 4000 helt fram til slutten av 1970-tallet, da det passerte 5000. Etter at spesialiseringa skjød fart rundt midten av 1970 tallet, har antallet vinterfora sau i Folldal økt jevnt og trutt. Pr 01.05.17 var det cirka 7000 vinterfora sauer i kommunen.

Utvikling i antall vinterfora sau i Folldal (Kilde: Bygdebok, og off. landbrukstallinger): Tallene er pr nyttår hvert år.

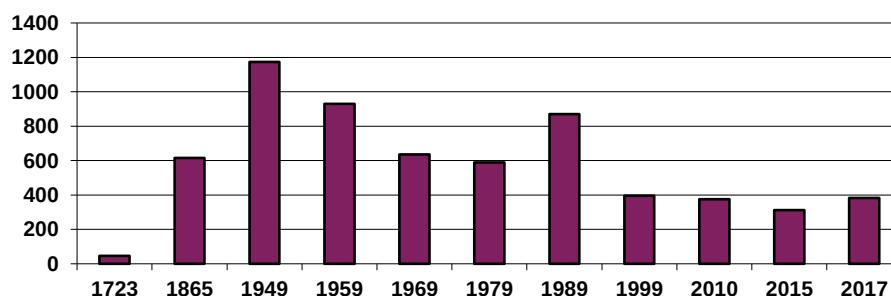

Geit

I naturalhusholdningas tid var det vanlig å ha noen dyr av de fleste norske husdyrslag på hver gard. Geita var ikke noe unntak og i 1865 var det 71 bruk som hadde geit i Folldal.

Etter at spesialiseringa tok over i jordbruket, har antall bruk med geit gått nedover, og de siste åra har også antall geit sunket drastisk. I 2010 var det 7 bruk med til sammen 376 mjølkegeit i Folldal. Deretter kom saneringsprogrammet «Friskere geit» som førte til at produsentene stod overfor et veivalg, ved enten å slutte eller ta arbeid og kostnad med å sanere besetningen. Dette medførte at fra 2015 har det vært 3 mjølkegeit besetninger igjen i Folldal.

Utvikling i antall mjølkegeit (Kilde: Bygdebok og off. landbrukstallinger): pr 31.12 hvert år

FOLLDAL KOMMUNE

Kvegskatten 1657

Skattelistingene for kommunen gir oversikt over dyretallet på gardene i eldre tider. Den 21.07.1657 ble kvegskatten innført ved forordning, og gir visstnok en fullstendig oversikt over gardsbruk og antall dyr i kommunen den gangen.

<i>Navn på bruker</i>	<i>hester</i>	<i>hoper</i>	<i>øksen kiør oh quier</i>	<i>bucher</i>	<i>giedr</i>	<i>faar oh lamb</i>
<i>Halvor Foldallen</i>	2	2	20	0	9	40
<i>Erich Foldallen</i>	0	2	10	0	3	16
<i>Erich Foldallen</i>	0	1	6	2	6	20
<i>Olle Foldallen</i>	0	1	4	1	3	4
<i>Torsten Foldallen</i>	0	1	6	1	6	16
<i>Joen Borchhuss</i>	0	1	4	1	5	8
<i>Erich Borchhuss</i>	0	1	4	0	4	4
<i>Erland Jerkin</i>	1	2	11	0	7	12
<i>Laurids Jerkin</i>	1	2	10	0	7	14
<i>Peder Husse</i>	0	1	10	0	4	10
<i>Tilsammen</i>	4	14	85	5	54	154

6. SETERBRUKEN I FOLLDAL

Folldal kommune har utarbeida en egen kommunedelplan for seterområder som ble vedtatt i desember 2015. I Folldal står seterbruken fortsatt ganske sterkt, men nedgangen i antallet kumjolk- og geitmjolkprodusenter har gitt tilsvarende nedgang i omfanget av tradisjonell setring. For mange av setereierne som ikke har mjølkeproduksjon er det vanlig å benytte setra som utgangspunkt for utmarksbeiting med sau eller kjøttproduserende storfe. I en seterregistrering fra 2005 er registret i alt 189 enkeltsetre og 4 fellessetre innenfor kommunens grenser. Av disse tilhører 43 setre gardsbruk fra Alvdal eller Dovre. 151 setre tilhører gardsbruk fra Folldal. 4 gardar i Folldal har seter i Tynset kommune og 2 gardar har seter i Oppdal kommune. Cirka halvparten av setrene i Folldal ligger i statsalmenningen og cirka halvparten på privat grunn.

For 2016 var det 11 kubønder og en geitbonde fra Folldal som fikk tilskudd til setring på enkeltseter og 9 stk (alle med ku) som fikk tilskudd som deltaker i fellesseter. Frafallet av antallet geitmjolkprodusenter siste åra har medført en sterk nedgang i antallet setringer med geit siste 5 års perioden. Det er i dag 3 geitmjolkprodusenter igjen i Folldal, og bare en av disse praktiserer setring.

De fleste av dem som ligger på setra med mjølkeku, beiter på setervollen eller store dyrkingsfelt i fjellet. Det gjør at det er lettere å få inn kua til faste tider til mjølkestellet. En annen ting er at utmarksbeite ikke gir nok næring til ei “moderne” mjølkeku når den er i høy produksjon tidlig i laktasjonen. Ved høstkalving kan utmarka nyttes i større grad, mens vårkalving gir behov for mer beiting på innmark. Omlegging til sommermjolk gir mindre mulighet for å utnytte utmarka til kua.

FOLLDAL KOMMUNE

Det foreligger ikke sikre tall på hvor mange som benytter setra til annen beitebruk i utmarka enn tradisjonell setring med mjølkeku og geit. For mange er setra et naturlig utgangspunkt for slepp av sau eller storfe på utmarksbeite. Enkelte setrer blir også brukt i forbindelse med “småskala” reiseliv.

I statsallmenningen er det setereiere fra Alvdal, Lesja og Dovre som har beiterett som forbruksberettigede i Folldal. Fra 1880 og utover ble det solgt flere setrer fra bruk i Folldal til Alvdal. Brukerne fra Lesja og Dovre bygde opp setrene sjøl.

Utnyttelse av bruksretter som beite, utvisning av seter og tilleggsjord m.m. blir regulert i “Lov om utnytting av rettar og lunnende mm i statsallmenningane” (Fjellova), og forskrifter til denne - bl.a. “Forskrift om seter og tilleggsjord mm i statsallmenningene” (Seterforskriften). Fjelloven sier bl.a. om beitebruken at: *“Jordbruker med beiterett i statsallmenningen har rett til å beite med så stor buskap som han kan vinterfø på eiendommen. Fjellstyret fastset nærare regler om ordninga av beitebruken innan statsallmenningen”*. Folldal Fjellstyre fastsatte i 1984 beitevedtekter for statsallmenningen.

Om seterbruken sier fjelloven bl.a.: “Jordbrukar med beiterett i statsallmenningen som godtgjer at det trengs seter til drift av garden hans, kan få utvist slik seter anten åleine, eller saman med andre”. To forhold kan føre til at utvist seter ”faller i det fri”, det vil si at retten faller bort;

- Når setra ikke har vært i bruk i et sammenhengende tidsrom på 20 år.
- Ved ”oppgeving utan atterhald”.

For setrer som er falt i det fri, kan fjellstyret overføre setra til annen bruksberettiget som har behov for seter, eller en kan anbefale Statskog at seterbrukeren får ha husa stående på avgiftsfritt feste. Dersom gården som setra er knytta til ikke lenger eksisterer som egen jordbrukseiendom, kan fjellstyret vise ut setra til ny bruker, anbefale at tidligere bruker søker om feste for fritidsformål samtidig med at gjerder fjernes, eller kreve at seterbrukeren skal fjerne hus og gjerder.

Dagens praksis hos Statskog og Folldal Fjellstyre er at det kan innvilges utvisning av nye setre der formålet er aktiv setring med mjølkeleveranse. For utmarksbeiting kan gis tillatelse til tilsynsbu, men ikke nyetablering av seter.

7. ORGANISERT BEITEBRUK I FOLLDAL

Det meste av beiteområdene i Folldal er organisert i beite- og sankelag. Det er 11 slike lag i kommunen.

NB! I denne tabellen er det beregnet at tilgjengelig beite i områda er ca 50 % (for Elgvasshøa, Sleukampen og Knauslia-Raukletten 25 %).

Beitelag	Areal i km2 i Folldal	Sau på beite i - 2000	Sau på beite i 2017	Sau pr km2 50%nyttb. som beite	Sluppet i tillegg 2017
Kvitstenshøa beitelag	58 km2	946	2.612	90	102 storfe
Marsjødrifta beitelag	105 km2	1301	1.435	27	126 storfe, 193 geit
Digerkampen beitelag	45 km2	2140	2.845	125	4 storfe/hest
Kvitdalen beitelag	90 km2	3576	3.801	84	1hesteslipp Bekkelægeret, 174 storfe
Sletthø beitelag	65 km2	1180	1.933	58	
Kakelldalen beitelag	135 km2	1654	1.658	24	24 storfe
Fatfjellet beitelag	90 km2	1353	2.530	56	127 storfe
Streite/Meseterhø beitelag	80 km2	2201	1.911	47	32 storfe, 283 geit
Elgvasshøa beitelag (25% nyttbart)	55 km2	495	1.548	112	87 geit
Sleukampen beitelag (25% nyttbart beite)	95 km2	255	77	3	40 storfe
Knauslia – Raukletten beitelag (25% nyttbart beite)	50km2	Var ikke oppretta	565	63	
Totalt	818 km2	15.101	21.138		629 storfe 563 geit

1 storfé regnes som 5-7 småfé på beite.

I flere av områdene foregår det utveksling av beitedyr mellom nabokommunene. Tallene i denne tabellen gir derfor for en del beitelag ikke et helt korrekt bilde av situasjonen. Betydelig utveksling av beitedyr, beiting over kommunegrensene, streifbeiting etc. skjer i Knutshø i forhold til Alvdal, Tynset, Oppdal og Dovre kommuner. Mot Grimsdalen og Rondane skjer utveksling av beitedyr i forhold til Dovre. Og i Alvdal vestfjell skjer mye utveksling av beitedyr mot Alvdal kommune. Kvitdalen, Digerkampen, Streite/Meseterhø og Sleukampen er trolig de beitelaga der beiting på tvers av kommunegrensene gir størst utslag i

FOLLDAL KOMMUNE

forhold til beregninger av beitetettheten. For en del andre beitelag er det stor utveksling mellom dyr internt i Folldal. Blant annet er det stor overlapping av beitebruken mellom beitelaga Sletthø, Kakelldalen og Fatfjellet.

Mesteparten av beiting med sau på utmarksbeite foregår i regi av beitelag i organisert beitebruk. For 2016 var det i tillegg en uorganisert besetninger som slapp noen få sau og lam. I organisert beitebruk for Folldal inngår en del brukere fra andre kommuner. Særlig gjelder dette beitelag i fremre del av Einunndalen, som har en høy andel medlemmer fra Alvdal.

Mjølkeku og mjølkegeit var fram til og med 2008 ikke tilskuddsberettiget i organisert beitebruk, noe som førte til at disse var underrepresentert i beitelaga sin statistikk. Fra og med 2009 er åpnet for at disse får tilskudd i organisert beitebruk. Fortsatt er det likevel slik at en god del av mjølkekyr og mjølkegeit som benytter utmarksbeite ikke er inne i statistikken for organisert beitebruk. Statistikken for organisert beitebruk sier derfor mest om utviklinga av beitetrykket på sau. For beitetrykket av storfe, geit og hest vil søknader om produksjonstilskudd gi et mer presist bilde.

Tilskudd for benyttelse av utmarksbeite søknader om produksjonstilskudd pr 31.07, antall dyr:

Dyreslag	2000	2005	2009	2017
Mjølkekyr/ammekyr på utmarksbeite	265	284	365	305
Ungdyr av storfe på utmarksbeite	309	296	358	409
Geiter, voksne og kje på utmarksbeite	531	668	551	504
Hester på utmarksbeite	18	36	22	17

Tallene fra 2000 og 2005 kan ikke uten videre sammenlignes med 2009 og 2017, da det for 2000 og 2005 var krav til 8 uker på utmarksbeite, mens kravet deretter er senket til 5 uker. Særlig for mjølkeku og muligens også mjølkegeit vil dette kunne føre til at flere dyr kommer med på statistikken for 2009 og seinere. En annen forklaring på økningen i antallet mjølkekyr og ammekyr på utmarksbeite siste tiåret er at tallet på ammekyr har økt med cirka 100 stk, og at ammekyrne i all hovedsak benytter utmarksbeiting. Det riktige er nok derfor at omfang av mjølkekyr og mjølkegeit på utmarksbeite har endret seg lite siden årtusenskiftet, men at noe flere ammekyr medfører noe økt beiting med storfe.

For geit har det ikke skjedd så stor endring i antallet geit på utmarksbeite. Men det har skjedd store endringer i hvor geita beiter. I 2000 var det 10 besetninger i Folldal med mjølkegeit, mens det nå gjenstår 3. Det betyr at beitetrykket med geit har forsvunnet fra mange beiteområder. På sikt vil dette påvirke vegetasjonen mange plasser, ved at det blir mere skog der det tidligere har vært åpent landskap.

8. BESKRIVELSE AV BEITEOMRÅDA I FOLLDAL

Vegetasjonsforholdene i Folldal varierer sterkt med næringsforholdene i berg grunnen. I sparagmittområdene er vegetasjonen ensartet over store områder. Området har et karrig hovedpreg. De lavereliggende områdene dekkes av artsfattig skog opp mot snaufjell. Over tregrensa finner en i hovedsak lite produktive lav- og lyngheier. Myrene i området består for en stor del av fattige myrtyper. Stedvis kan en imidlertid finne rikere vegetasjonssamfunn også i sparagmittområdet.

I kambrosiluområdet på nordsida av Follas dalføre, er vegetasjonsforholdene generelt rike og varierte. De lavereliggende delene har i hovedsak furuskog, og bjørka danner også her tregrense opp mot fjellet. Undervegetasjonen skiller seg imidlertid sterkt fra det en finner i sparagmittområdet, og stedvis kan en finne kravstore plantesamfunn som må karakteriseres som mindre vanlige i regionen (uten at de nødvendigvis øker beitekvaliteten nevneverdig). For tida pågår et arbeid med vegetasjonskartlegging av enkelte beiteområder i Folldal. Det skal kartlegges et beiteområde innenfor de mere rike beiteområdene med berggrunn fra kambrosilur, og et beiteområde innenfor de næringsfattige områdene med berggrunn av sparagmitt sørvest i kommunen. Man har da valgt ut Marsjødrifta beitelag og Elgvasshøa beitelag. For Marsjødrifta ble feltarbeid gjennomført sommersesongen 2017. For Elgvasshøa foreligger en del registreringer fra feltarbeid gjort i forbindelse med verneprosesser, som kan benyttes. Hensikten er at disse kartleggingene skal få overføringsverdi til andre beiteområder med samme berggrunn.

Tidligere har naboområder til Folldal med blant annet Dovre, Oppdal og Alvdal gjort tilsvarende vegetasjonskartlegginger.

I samarbeid med Yngve Rekdal i NIBIO er det ved tidligere versjoner av beitebruksplana valgt å benytte 50% nyttbart beite som et gjennomsnitt for de rike beiteområdene på trondheimsfeltet og 25% nyttbart beite på de næringsfattige områdene sør i kommunen. Det er ikke gjort noen endringer på dette i denne versjonen av beitebruksplana.

På de neste sidene er det laget en kort presentasjon av beitelaga i Folldal. Tallene for beitekapasitet og arealkrav er henta fra kjente kapasiteter som Olav Haugen, Axel Tveitnes og Erling Skurdal. De innrømmer at det er vanskelig å gi sikre tall, men alle gir likevel en pekepinn på hvor mange beitedyr et område kan tåle. En skikkelig kartlegging av områda er det eneste som kan gi tilnærmet sikre tall for beitekapasitet.

FOLLDAL KOMMUNE

8.1 Kvitstenshøa beitelag.

7 av medlemmene slapp sau og 4 slapp storfe i 2017. Det ble sluppet 952 sau, 1628 lam og 65 storfe i 2017. I 2000 ble sluppet 946 sau og lam og 92 storfe. Antallet sleppte sau og lam i beitelaget har økt med 170% fra 2000 til 2016, mens antallet medlemmer har vært relativt konstant.

Beitegrunnlag: I hele Einunndalsregionen regnes beitet som meget godt, og det meste av beitet er tilgjengelige områder. Olav I Haugen sier i Norske Fjellbeite at andel nyttbart beite er sjeldent høgt i dette området - over 90 %, mens over 40 % regnes som meget godt beite.

Beitemønster: Sauen slippes fra brukernes setrer. En av brukerne slipper sauen ved Klemmetkollen. Sauen slippes i puljer og trekker oppover i terrenget etter som beitet kommer. Sauen sprer seg i hele beiteområdet.

Dyretetthet: Arealberegning på kart viser at laget disponerer ca 65.000 dekar, hvorav ca 7.000 ligger i Tynset. Fra 2000 til 2017 har antallet sleppte sauer økt mye, mens antall storfe i organisert beitebruk har gått litt ned. I 2000 var det samla beitetrykket cirka 1900 inkludert storfe. I 2017 har dette økt til cirka 3000 saueenheter. Fordelt på 50 % nyttbart beiteareal utgjorde dette ca 60 dyr pr km² i 2000 og litt over 90 dyr pr km² i 2016. I tidligere versjoner av beitebruksplana er anslått at dette området bør kunne ha kapasitet til å ta i mot opptil 100 sau pr km². Etter Haugens utsagn har deler av området opp mot 90 % tilgjengelig beite. Men med det beitetrykket man har hatt de seinere år er man likevel i nærheten av å utnytte områdets maksimale potensiale.

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	0,77 %	0,37 %	1,52 %	2,79 %	2,49 %	4,27 %	2,17 %	2,84 %	2,25 %
Lam	3,32 %	3,02 %	2,06 %	14,18 %	12,74 %	11,53%	7,59%	8,97%	7,04%

Man ser at tapa var høyere i perioden 2007-2009 enn de seinere år. Nedgangen i lammetap de seinere åra har nok sammenheng med mindre forekomst av jerv. Som man ser ligger likevel både tap av voksne sauer og lam godt over de tapa som forekom tidlig på 1980 tallet da det forekom få eller ingen rovdyr.

8.2 Marsjødrifta beitelag

I 2017 var det 7 medlemmer som slapp sau, 4 medlemmer som slapp storfe og 2 medlemmer slapp geit. I alt hadde beitelaget 10 medlemmer som benytta utmarksbeitet. Storsteigen landbruksskole som slipper både sau, storfe og geit er ett av medlemmene. Det ble i 2017 sleppt 1.435 sau og lam, 126 storfe og 193 geit. En del av dyra beiter i Oppdal og Tynset kommuner, mens dyr fra disse kommunene også kommer over til Marsjødrifta. En del sau fra Digerkampen trekker også inn i Marsjødrifta sitt beiteområde. I 2000 ble det sleppt omlag 1300 sau, 150 geit og 180 storfé. Antallet sleppte sauer og lam var i 2017 cirka på nivå med sesongen 2000. I mellom disse sank tallet på sleppte sau og lam med 25% en periode, som kan ha sammenheng med at beiteområdet en periode etter 2000 hadde ekstraordinært høye jervetap. I de verste åra lå gjennomsnittlig lammetap for hele beitelaget på opp mot 40%. På grunn av dette gjennomførte Marsjødrifta tidlig sanking en del år, noe som medførte at de høye lammetapa ble redusert. Deretter har jervebestanden gått en del nedover, slik at beiteområdet de aller siste åra har hatt en bedret situasjon i forhold til tap.

Beitegrunnlag: I likhet med Kvittenshøa Beitelag ligger dette i meget gode beiteområder nord for Einunndalen, og kan tåle tildels svært høgt antall sau pr km².

Beitemønster: Sauene slippes fra Meløya, Dalsetra, Svesetra, Ossæterlia, Gløtsetra og Gløtlegeret. De siste 10 åra har sau fra nabobeitelag i vest tatt over bruken av den nordligste og vestligste delen av beiteområdet. Grensa for beiteområdet følger Kløftebekken mot Tronga og mot Medhøa og følger kommunegrensa mot øst og nord ved Gløta. Laget har sanketrør og kvilebu ved Svesetra.

Dyretetthet: Området er på ca 145.000 dekar inkl. utveksling av dyr og streifbeiting i nabokommuner. Beitetrykket var i 2017 på cirka 20 sau pr km² ved 50 % nyttbart beite. Hvis en regner med storfé og geit, blir det cirka 32 saueenheter pr km². Et så godt område som dette bør tåle mellom 75 og 100 sau pr km². Marsjødrifta har mulighet for å ta i mot mere beitedyr. På grunn av utvekslinga av dyr mellom nabokommuner og mot Digerkampen, blir dyretallet pr km² litt usikkert.

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	1,16 %	1,06 %	1,02 %	4,86 %	7,91 %	4,07 %	3,19%	4,12%	1,96%
Lam	3,53 %	3,42 %	3,06 %	17,14 %	11,06 %	8,15 %	7,34%	10,42%	6,48%

Da jerveproblemen var på sitt verste hadde Marsjødrifta svært høye lammetap. Talla for åra 2002 – 2004 illustrerer dette:

	2002	2003	2004
Sau	4,11 %	5,68%	1,85%
Lam	30,16%	29,20%	28,74%

8.3 Digerkampen beitelag

I 2017 var det 9 medlemmer som slapp sau og et medlem slapp storfe. Det foregår utveksling av dyr i beitesesongen mellom Folldal og Oppdal kommune. Totalt ble det i 2017 sluppet 2.845 sau og lam, og 4 storfe. I 2000 ble det sluppet 2140 sau og lam, 198 geiter og 112 storfe. Antallet sleppte sau og lam har økt jevnt og trutt siden 2000. Det slippes ikke lengre geit i beiteområdet, og tallet på storfe i beitelaget har også gått mye nedover.

Beitegrunnlag: Dette beiteområdet hører også med til de meget gode beitene i Einunndalsregionen. Det er det høgestliggende i Folldal, og har ingen bjørkelier som sauene kan finne ly i. (1250-1300 m.o.h). Det er bra med musøresnøleier som gir friskt beite utover sommeren.

Beitemønster: Sauen går forholdsvis høgt under rolige værforhold. Før styggvær kommer sauene ned i dalen, og det regnes som et sikkert værtegn at det går mot finvær når sauene trekker opp i høgden igjen.

Dyretetthet: Arealet er beregna til ca 110.000 dekar inkl. arealer for streifbeiting og utveksling med nabokommuner inkludert. Antall saueenheter var cirka 2.845 i 2017, tilsvarende ca 52 pr km² ved 50% nyttbart beite. Beitetrykket er blant de høyeste i Folldal, men likevel godt under det som kan tåles i et så godt beiteområde. Ut fra Haugens beskrivelser, og det som regnes som akseptabelt beitetrykk i gode områder, kan antakelig antall beitedyr fortsatt økes i dette området, uten å overbelaste beitet. Sauetallet fra Oppdal har nok økt noe de senere årene. Det var store dyretall for 30-40 år siden - også mye storfé. Antall dyr pr km² blir litt usikkert på grunn av utvekslinga mellom kommunene og andre beitelag i Folldal.

Tapsprosjenter og rovvilt:

Tapsprosjenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	1,63 %	1,97 %	1,44 %	3,04 %	3,32 %	3,14 %	2,18%	2,71%	1,92%
Lam	3,73 %	5,81 %	2,99 %	9,66 %	12,02 %	9,37 %	7,12%	8,37%	7,66%

Digerkampen opplevde ikke de samme ekstreme lammetapa som nabobeitelaget Marsjødrifta tidlig på 2000 tallet. Men beitelaget har tap godt over normaltap de fleste beitesesonger, som tyder på tap som følge av skader fra blant annet jerv og ørn forekommer.

8.4 Kvittedalen beitelag

I 2017 var det 8 medlemmer som slapp sau og 4 medlemmer som slapp storfe. I tillegg har det gått et hestefølge i området med base fra Bekkelægeret. I 2017 ble det sluppet 3.801 sau og lam og 174 storfe. I 2000 ble det sluppet 3576 sau og lam og 55 storfe. I følge et rettsforlik med Statens Skoger fra 1975, er det bare navngitte gårdsbruk som har beiterett i fjellstueutmålingene. Det foregår imidlertid utveksling av dyr og streifbeiting i nabokommuner Oppdal og Dovre. Arealet er beregnet til cirka 180.000 dekar inkludert streifbeiting og utveksling med nabokommuner.

Beitegrunnlag: Beiteområdet ligger i svært fruktbare deler av Dovrefjellregionen. Det er tidlig vårbeite ved Hjerkinnkvitdalen, Kvittedalssetra og Rundtomholen, noe som gjør at sauen kan slippes ut over en uke tidligere enn de som slipper lenger innpå fjellet.

Beitemønster: Sauen beiter seg oppover fra bjørkeskogen tidlig i sesongen. De forskjellige besetningene går atskilt, og rovdyrtapene kan derfor variere en god del mellom dem. Bjørkeliene beites stort sett bare om høsten, når dyra er på veg hjem. Naturlig beitetrekk for Kvittedalen beitelag er også i nabokommunene Dovre og Oppdal. Historisk skriftlig materiale fra 1933 forteller at det har beita sau fra Folldal i Knutshøa, Heimtjørnshøa og Store- og Vesle Elgsjøtangen.

Dyretetthet: Antall saueenheter pr km² ligger drøyt 100 saueenheter pr km² nyttbart beite.. P.g.a. utvekslinga av dyr med naboområdene, blir dyretallet pr km² litt usikkert. Særlig er det stor overlapping av beiting med Oppdals sau som gir stor usikkerhet knytta til hva som er det reelle beitetrykket i de forskjellige områdene.

Tapsprosjenter og rovvilt:

Tapsprosjenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	0,65 %	1,10 %	1,54 %	3,47 %	3,15 %	3,71 %	3,54%	3,76%	3,41%
Lam	3,63 %	3,21 %	2,65 %	11,90 %	9,70 %	8,71 %	5,64%	6,20%	9,36%

Beiteområdet hadde rundt år 2000 yngling av jerv og høye lammetap. Seinere har tapa gått noe ned. Siste tre års perioden har lammetapa gått noe ned men er fortsatt opp mot det doble av normaltaket. Blant anna er det dokumentert en del ørneskader i beiteområdet siste åra.

8.5. Sletthø beitelag

I 2017 var det 5 medlemmer som slapp sau på beite. Det ble sluppet 1933 sau og lam og ingen storfe, hest eller geit. I 2000 ble sluppet 1180 sau og 11 storfe. Antallet sleppte sau og lam har økt med drøyt 750 tilsvarende drøyt 60% fra 2000 til 2017. Beiteområdet ligger i sin helhet i Folldal kommune.

Beitegrunnlag: Sammenlignet med andre områder i kommunen, anser brukerne dette området for å være av middels god kvalitet. Området har god tilgjengelighet, og god variasjon i beitet. Beitebruken overlapper en del med Kakelldalen Beitelag.

Beitemønster: Området har mange bekkedaler med gode beiter i lisidene, som blir godt utnyttet av dyrene. Tidligere var det et problem at dyra trakk ned mot FV 29 og inn i Folldal sentrum. Dette problemet er nå delvis løst ved at det først ble bygget et sperregjerde fra Folldal sentrum og helt opp til Dalholen, og deretter i 2014 fullført et sperregjerde rundt Folldal sentrum.

Dyretetthet: Sletthø har cirka 60 sau pr km² nyttbart beite (65.000 daa), men beregninga blir usikker på grunn av utveksling av beitedyr mot tilgrensende beitelag og da særlig Kakelldalen. Området har av de høyeste beitetetthetene i Folldal. Kvaliteten og tilgjengeligheten på beitet er av en slik beskaffenhet at området bør kunne ha minst 80 saueenheter pr km².

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	2,36 %	2,76 %	0,90 %	3,22 %	4,24 %	1,83 %	2,70%	1,83%	1,95%
Lam	4,01 %	4,56 %	4,75 %	7,87 %	9,22 %	7,84 %	4,23%	3,51%	4,57%

Området opplevde en del jervetap etter årtusenskiftet. Tapssituasjonen har bedret seg, og er siste tre åra halvparten av tapa som forekom ved forrige rullering av beitebruksplana.

8.6 Kakelldalen beitelag

I 2017 slapp 7 av medlemmene sau, og et medlem slapp storfe. Det ble i 2017 sluppet 1.658 sau og lam og 24 storfe. I 2000 ble sluppet 1654 sau, 130 geit, 60 storfe og 15 hester. Utviklingen fra 2000 til 2009 var en ganske stor nedgang i antallet medlemmer som beita med sau med påfølgende reduksjon i antallet beitedyr. Men siste åra har sauetallet gått oppover igjen blant annet som følge av nye brukere som har starta opp, og sauetallet er nå nesten helt likt nivået fra 2000. Geitbesetningene i Kakelldalen har forsvunnet, og det er bare en gjenværende besetning som setrer med mjølkeku. Dette har også påvirket beitebruken i området.

Beitegrunnlag: Området vurderes som godt av brukerne. Det består så å si bare av snaufjell. Det er ingen bjørkelier, men bra med musøresnøleier som gir godt, friskt beite utover sommeren. Mot Grønbakkeha kommer beitet sent.

Beitemønster: Beitelaget har sankebu og trø ved Skarbekken og sanke/skillete trø ved bommen i Kakelldalsvegen. Sauene slippes fra Skarbekken og innover på begge sider av Kakella, og holder seg stort sett i beiteområdet hele sommeren. Sanking foregår fra Flåman og fram i Kakelldalen i samarbeid med ungdomstrinnet ved Folldal skole.

Dyretetthet: Beregna areal er ca 135.000 dekar, og det beiter ca 1650 saueenheter i området. Det gir et beitetrykk på ca 25 saueenheter pr km² nyttbart beite medregnet storfe. Avgrensning av beiteområdet i forhold til utveksling med beitedyr fra nabo beitelag (Sletthø og Fatfjellet) gir usikkerhet i forhold til å beregne faktisk beitetrykk. Ut fra beitetets beskaffenhet og tilgjengelighet, kan en også her fastslå at området kan tåle mye større beitetrykk enn i dag.

Tapsprosjenter og rovvilt:

Tapsprosjenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	1,05 %	1,23 %	1,30 %	2,14 %	2,12 %	1,29 %	2,24%	2,05%	2,62%
Lam	3,98 %	3,65 %	1,95 %	9,59 %	6,93 %	6,58 %	4,47%	7,04%	4,05%

8.7 Fatfjellet beitelag

I 2017 slapp 10 av medlemmene sau og 4 medlemmer slapp storfe. Laget økte rundt 2010 sin medlemsmasse og sitt geografiske område gjennom et sperregjerde prosjekt mellom Grimsbu og Einunna. Det ble da bygd et sammenhengende sperregjerde mellom Kakella og kommunegrensa mot Alvdal. Beitelagets medlemmer slapp i 2017 2.530 sau og lam, 127 storfe og ingen geit. I 2000 ble sluppet 1353 sau, 159 geiter og 40 storfé. Antallet sleppte sau og lam har økt med drøyt 1100 stykker tilsvarende over 80% i perioden 2000 til 2017. Tallene fra 2000 og 2017 kan ikke uten videre sammenlignes da geografisk område og aktuelle medlemsgarder har økt som følge av fellesprosjektet med sperregjerde mot fylkesvei 29. Beiteområdet ligger i sin helhet i Folldal kommune.

Beitegrunnlag: Området har et meget frodig utmarksbeite.

Beitemønster: Brukerne slepper sauen ut fra setre etc. på Fatfjellet, Gammelsetra og i Einunndalen. Tre medlemmer slepper etter byggingen av sperregjerdet sauen direkte fra garden. Sauen går spredt i hele området. Sauetettheten er likevel vesentlig lavere i de østlige områdene rundt Einunnfjellet. Beitelaget har tre sankekvever ved Gammelsetra, geitsetra i Einunndalen og ved Kakellbrua.

Dyretetthet: Arealet til beitelaget var i 2000 beregna til ca 90.000 dekar. Med utvidelsen av antallet medlemmer mot øst vil arealet kunne ha økt med cirka 20.000 dekar. Beitelaget fikk i 2000 beregna en beitetetthet på cirka 45 saueenheter pr km² nyttbart beite. Det anslås at beitetettheten i det opprinnelige beiteområdet har økt litt siden 2000. Forutsetter en at beitelagets totalareal nå er 110.000 dekar, er beitetettheten i snitt 58 saueenheter pr km² som er noe større enn tallet beregna i 2000. Men de østlige områdene rundt Einunnfjellet har lavere beitetetthet.

I likhet med de andre beiteområdene i nordre del av Folldal, består også Fatfjellet av frodige og lett tilgjengelige beiter. Området kan derfor uten tvil ha flere dyr enn i dag.

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	-	-	0,00 %	3,00 %	2,32 %	1,86 %	0,92%	1,38%	1,95%
Lam	-	-	2,67 %	5,88 %	6,63 %	5,13 %	4,43%	2,31%	4,43%

8.8. Streite-Mesæterhø beitelag

I 2017 slapp 6 av medlemmene sau, 2 av slapp storfe og et medlem slapp geit. I alt ble det sluppet 1.911 sau og lam, 32 storfe og 283 geit i 2017. I 2000 ble sluppet 2201 sau og lam, 41 storfe og 110 geit. Fra 2000 til 2017 har antallet sleppte sau og lam gått ned med cirka 300, tilsvarende 15%. Sauetallet i beitelaget har hatt store svingninger i denne perioden. I 2009 ble det sleppt 2900 sau og lam i beitelaget, som var en betydelig økning i forhold til 2000. Deretter har tallet gått ganske kraftig nedover noen år, blant annet som følge av at en del av medlemsbruka har slutta med sau.

Fra 1994 til cirka år 2000 inngikk beitelaget i det som var definert som nasjonalt kjerneområde for jerv. Brukere innenfor beitelaget ble i denne perioden gitt mjølkekvoter og tilskudd for omlegging fra sau til mjølkeku. Den seinere tida har utfordringa vært at rovdyrregionene Oppland og Hedmark har forskjellig arealsonering i Rondane og Grimsdalen. På Hedmark sin side av fylkesgrensa er det beiteprioritert område der beitedyra skal ha fortrinnsrett. På Oppland sin side av fylkesgrensa er det yngleområde for jerv, der jerven skal gis anledning for å yngle. Denne politikken har medført at beitelaget til tider har hatt en god del lammetap til jerv, og særlig gjelder dette besetningene som benytter beiteområder lengst inne i Grimsdalen.

Beitegrunnlag: Innslaget av svært godt beite er moderat (22 %). Snøleieinnslaget er lågt. Det meste av beitet ligger i dalbotnen og lisidene i Grimsdalen.

Beitemønster: De fleste sauene blir sluppet fra gardene på vestsida av Folldalen og Fallet. Det meste av Folldalssauen som beiter i Dovre holder seg i ytterste delen av Grimsdalen og til Pundarvangen. Noen beiter også innover fra Pikhetta og Nyseter-høa. Storféet holder seg for det meste nede i selve Grimsdalen og rundt Fallet og Sveen. Villreinen bruker for det meste flyene innover mot Pikhetta.

Dyretetthet: Antall saueenheter pr km² er drøyt cirka 58 i dette området, dersom en bare regner med dyr fra Folldal, og dersom en forutsetter 50% nyttbart beite. Medregnet dyr fra Dovre og beitebruken i Grimsdalsprosjektet blir tettheten trolig høyere. Denne delen av Folldal kommune er også betydelig magrere enn den nordre delen, og har tildels lavere tilgjengelighet. I og med at sauertallet på dyr som slippes fra Folldal siste 3-4 åra har gått en del ned, kan det nok tåles at beitetrykket økes en god del.

Tapsprosjenter og rovvilt:

Tapsprosjenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	0,35 %	1,04 %	0,94 %	4,43 %	3,62 %	8,52 %	3,87%	2,05%	0,89%
Lam	3,45 %	4,52 %	2,79 %	10,39 %	15,64 %	9,24 %	6,03%	5,25%	6,96%

Besetningene i beitelaget har litt ulik tapssituasjon. Besetninger som benytter de mere gardsnære beiteområdene rundt Streitlien, Sveen og Fallet har stort sett hatt ganske lave tap, mens besetningene som benytter beiteområdene fra Medsæterhøa og innover Grimsdalen til dels har opplevd en god del jerveskader med høye lammetap i perioder. Unntaket var to beitesesonger 2009 og 2010 da beitelaget hadde store utfordringer med bjørneskader i områdene rundt Streitlien og fremre del av Grimsdalen, til skadebjørnen ble felt høsten 2010.

8.9 Elgvasshøa Beitelag

I 2017 var det 3 av medlemmene som slapp sau og ett av medlemmene slapp geit. Det ble i 2017 sleppt 1.548 sau og lam og 87 geit. I 2000 ble sluppet 495 sau og lam, 81 geit og 6 storfe. Antall sau på utmarksbeite har tredoblet seg i perioden fra 2000 til 2017. Beitelaget benytter noe beiteområder i Dovre kommune, i tillegg til Folldal. Økt sauetall har nok medført at sauen har fordelt seg over et større område.

Beitegrunnlag: Området domineres av magre områder. Skog og Landskap anbefaler at bare 25 % av arealet regnes som tilgjengelig beiteland.

Beitemønster: Dyra slippes fra Elgevasslien og Sandom og trekker i løpet av om lag to uker innover til beite i området Elgevatnet- Rånåbekken- Neverbudalen-Vidjedalsflye. Om sommeren er området Stor-Elgvasshøa-Neverbudalen-Vidjedalen mest brukt. Hvis de ikke uroes av rovdyr, trekker småflokker hjemover til beite rundt Elgevatnet-Liakollen- Elgevasslien i midten av august, mens andre småflokker fremdeles beiter i og må sankes i området rundt Neverbudalen. De fleste dyra kommer ofte ned til gards innen midten av september.

Dyretetthet: Beiteområdet består av tildels magre områder. Det er beregna drøyt 100 saueenheter pr km² nyttbart beite i dette området, slik beitekartet er tegnet i dag. Det er da beregnet at bare 25 % av arealet er nyttbart beite. I praksis har nok økningen i sauetallet ført til at sauen sprer seg utover et videre område, og i dag benytter nye områder dypere inn i Rondane enn i 2000.

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam åra 1980-82, 2007-09 og 2015-17:

	1980	1981	1982	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	0,00 %	1,80 %	1,96 %	0,97 %	5,52 %	2,64 %	3,93%	4,41%	2,26%
Lam	2,60 %	4,38 %	3,77 %	6,52 %	13,38 %	14,45%	14,12%	14,74%	13,87%

Som Streite/Meseterhø inngikk Elgvasshøa beitelag i kjerneområde for jerv 1994 – 2000. De seinere år har fylkesgrensa mot Oppland vært et forvaltningsskille i forhold til jerv. Hedmark har beiteprioritert område her, mens Oppland har yngleområde for jerv på andre siden av fylkesgrensa. Dette gir en målkonflikt. Som man ser har beitelaget høye lammetap de seinere år, noe som er sannsynlig at henger sammen med at jerven er en skadegjører.

8.10 Sleukampen Beitelag

Laget har to medlemmer som slipper beitedyr på utmarka. Ett av medlemmene slapp både sau og stofre og ett medlem slapp bare storfe. Det ble i 2017 sluppet 77 sau og lam og 40 storfe. I 2000 ble sluppet 255 sau og lam og 40 storfe. Beiteområdet grenser inntil Alvdal og Stor-Elvdal.

Beitegrunnlag: En god del av området domineres av magre områder med mye kvitmåsså. Brukerne sier at området har bra mengde og kvalitet på beitet til nåværende mengde beitedyr.

Beitemønster: Dyra beiter for det meste i midtre deler av området, rundt Sleukampen og Stadsbubekken. Storfeet beiter ut fra setra i Mjovassdalen.

Dyretetthet: Området er beregnet til ca 95.000 dekar. Antall saueenheter pr km² er ca 5 medregnet storféet. Dette er det laveste i Folldal. Sjøl om beiteområdet er tildels magert og tungt tilgjengelig, kan det nok ta i mot noen flere dyr enn i dag.

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam 2007-09 og 2015-17:

	2007	2008	2009	2015	2016	2017
Sau	0,00 %	0,00 %	0,00 %	0,00%	0,00%	0,00%
Lam	13,89 %	6,98 %	7,14 %	22,22%	3,85%	4,00%

8.11 Knauslia – Raukletten beitelag

Beitelaget ble stiftet i 2007. I 2017 var det to medlemmer slapp sau med til sammen 565 sau og lam.

Beitegrunnlag: Områdene sør for Folla og Grimsa har i hovedsak næringsfattige bergarter av sparagmitt, som gir relativt magre områder for utmarksbeite, med mye tepper av reinlav. Området har furuskog med bunn av reinlav, som over barkskoggrensa går over i bjørkeskog og snaufjell.

Beitemønster: Dyra beiter ut fra gardene ”på baksida” i Grimsbu. Mesteparten av besetningene trekker etter beiteslepp over barkskoggrensa og opp mot snaufjellet blant annet i området Ryberget og Geitryggen.

Dyretetthet: Beitelaget har overlappende beitebruk med beitelag fra Alvdal som benytter Alvdal Vestfjell. Det kommer også et beitetrykk fra Alvdalssida. Det bør nok legges til grunn at beiteområdene er av de magre i Folldal. Det bør legges til grunn at bare 25% av området er nyttbart beite. Dersom man forutsetter et område på 40km², tilsvarer dagens sauetall i beitelaget drøyt 50 saueenheter pr km² nyttbart beite. Området bør nok kunne tåle noe høyere beitetrykk, selv om mye av området er magert med mye furuskog og reinmose.

Tapsprosenter og rovvilt:

Tapsprosenter sau og lam 2007-09 og 2015-17:

	<u>2007</u>	<u>2008</u>	<u>2009</u>	2015	2016	<u>2017</u>
Sau	0,00 %	5,07 %	16,46 %	1,06%	2,01%	1,04%
Lam	3,20 %	7,22 %	8,25 %	6,51%	4,17%	4,57%

9. MÅTEN DYRA BEITER PÅ

Hovedkilde: Beitebruksplan for Øystre Slidre.

Storfe

Storféet bruker tunga til å samle grastuggene med, og biter ikke plantene så langt ned som småfé og hest, og beiter heller ikke så selektivt. Gras og urter utgjør størstedelen av føda, men starr og lauv blir også beita. Særlig grasarten engkvein øker ved beiting. Hvor mye dyra tar opp av hver plantegruppe er avhengig av tilbudet. Hvor mange dekar ei mjølkeku trenger pr dag, er svært avhengig av kvaliteten på beitet.

Sau

Sauen velger plantegrupper i følgende rekkefølge: urter, gras, starr og andre halvgras, deretter lyng, busker og trær. De forskjellige sauerasene beiter litt forskjellig. De stuttrompa rasene ser ut til å beite mer på trevegetasjonen enn de andre. Sauesvingel regnes som et dårlig beitegras. Lyng blir først og fremst beita tidlig på året. Vier regnes som ei viktig beiteplante, mens sopp ikke har stor ernæringsmessig betydning, sjøl om den beites ivrig utover høsten.

Sauen skifter beiteplasser etter hvert som graset vokser til utover sommeren. På sensommeren og høsten beiter den ofte i baklier og på snøleier, der plantene er friskest. Beitekvalitet avhenger derfor ikke utelukkende av andel høgtstående planter, men også av et visst innslag av snøleier.

Sauen går ofte i det samme området år etter år, og dyr fra forskjellige besetninger har sine egne områder innenfor de samme beitelagsområda. Dyra går gjerne etter både lukt, smak og syn. Mange av de stiene og tråkka som finnes i fjellet er laga av sau på beite. Sauen beiter ofte tett ned mot bakken, og på innmark er marka helt frisert der den er beita av sau.

Grasartene kvein, svingel og rapp er favoritter for sauen, i tillegg til urter, starr og lyng. Vier og sopp foretrekkes også. Sau og rein har ofte overlappende beiteområder, og enkelte hevder at reinen skyr saubeiter. Undersøkelser har imidlertid vist at dyra fint kan beite i samme område, sjøl om de ikke så ofte er å sjå samtidig.

Beitekvaliteten i form av variasjoner og tilgjengelighet er avgjørende for hvor stor sauetetthet som tåles i et beiteområde. På dårlig beite kan det være nok med 20 sau pr km², mens svært godt beite med god tilgjengelighet kan tåle helt opp mot 100 sau pr km². For å anslå hvor mange dyr et område tåler, er det viktig å ta hensyn til hva som er nyttbart beiteareal, dvs. areal som dyra kan ta beitegrøde av betydning fra.

Geit

Geita har en helt annen beiteadferd enn sau og storfé, og kan regnes som litt av en opportunist. Den er stadig i bevegelse, nesten som villrein mot vinden, og napper en godbit her og en der. Geita kan gå flere kilometer om dagen og eter for det meste ferske skudd av lauvtre og busker, einer og blomster. Knopper av urter og andre vekster er også godsaker for geita. Den kan stå på bakbeina for å strekke seg etter noe den vil ha tak i, og er også vanskelig å gjerde inne. Den spisse snuteformen gjør at geita lett kan velge det den vil ha tak i.

FOLLDAL KOMMUNE

Geita er ofte ute etter smakfullt fôr, og kan gjøre skade i skogplantinger. Ellers tåler den godt torner og barnåler - også av einer. Geita går i flokk og trives langs bekker og elver, men likevel på tørr mark.

Geita er en god kulturlandskapsarbeider, fordi den tar lauvkratt og tennung. Den tar omtrent 30 % av beitet som gras, 10 % som urter og bladrike planter og 60 % som lauv og knopper av tre og busker.

Hest

Hesten har sterke tenner og kutter plantene godt nede. Dette fører til tett grasmark og god busking. Typisk for et avgrensa hestebeite er at engsoleia står att. Smyle, fersk sølvbunke og andre grasarter og urter er populær hestemat, sammen med kvitkløver. Store mengder finnskjegg kan føre til kolikksmerter for hesten.

Rein

Reinen er tilpasset et liv i høgfjellet og setter store krav til sommerbeitet. Vinterbeitet er bare vedlikeholdsfôring, og dyra tærer derfor på den opplagsnæringa de har fått i seg om sommeren. Næringsrike plantedeler som knopper, skudd og blad er populær reinmat om sommeren. På sensommeren og høsten søker de mot snøleier, der de finner ferske skudd av musøre. Myrer og kratt er også populært på denne tida.

Om vinteren beiter reinen stort sett på forskjellige lavarter som den graver fram fra snøen på fjellet. Det regnes at en rein trenger omtrent 125 dekar beiteland pr år. Dersom en trekker inn alle reinens krav til et område gjennom året, regnes det at en rein trenger ca 1,7 - 2,0 km² i løpet av et år.

Elg

Elgens beitevaner skiller seg fra husdyra ved at den hovedsaklig beiter på trær, busker og kratt. Om sommeren går den ofte og risper i seg lauv, men den kan også ete bærlyng, gras og nøkkeroser og andre vassplanter. Om vinteren eter den mye skudd og kvist av lauvtre, einer og furu. En voksen elg kan ha i seg 25 kg fôr på en dag om sommeren, og 12-15 kg skudd og greiner om vinteren.

Hjort

Hjorten beiter primært på bakken gjennom hele året. Om våren og sommeren er gras en viktig del av hjortens næringsopptak både på innmark og utmark. Beiteplantenes kvalitet og utviklingsstadium styrer i stor grad hjortens sesongtrekk.

10. UTMARKSBEITETS BETYDNING I FOLLDAL

Sau. For beitesesongen 2017 ble det sluppet til sammen 21.138 sau og lam i organisert beitebruk. I organisert beitebruk inngår noen besetninger fra Alvdal. Statistikken på søknader om produksjonstilskudd viser hvor mange sau og lam som ble sluppet av garder fra Folldal. For 2016 ble det sluppet til sammen 17.204 sau og lam fra garder med hovedbølet i Folldal.

Storfé og geit bruker bare deler av beiteområdet, og beiter tildels på seterkveer. De har også litt kortere beitesesong enn sauene, og beiter delvis på andre plantearter. For å få et felles begrep om antall dyr på beite, er det vanlig å regne om storfe til saueenheter. Det kan regnes

FOLLDAL KOMMUNE

med et forholdstall på 5-7 sau pr storfé. I følge tall fra søknader om produksjonstilskudd var det følgende antall storfe og geit på utmarksbeite (minimum 5 uker) for beitesesongen 2016:

*311 ammekyr/mjølkekyr.

340 ungdyr av storfe.

492 geiter.

26 hester

*Det må antas at størsteparten av ammekyrne ble sluppet på utmarksbeite og det anslås derfor at det er sluppet cirka 190 ammekyr og cirka 120 mjølkekyr.

Hest. Det beiter noen hester årlig i utmarka i kommunen. Det regnes cirka 5 sau pr hest i beitesammenheng. Tall fra søknad om produksjonstilskudd 2016 viste 26 hester på utmarksbeite minimum 5 uker.

Elg: Elgbestanden i Folldal har vært økende de siste 10 åra. Felt elg lå på 139 dyr i 2016 mot 63 dyr i 2008. Fellingskvotene for 2016 er gitt ut fra en bestand på over 900 dyr, men elgen vil i sitt trekk mellom sommerbeiter og vinterbeiter krysse en god del på tvers av kommunegrenser. Mye av elgen kan ha sommerbeite i en kommune og vinterbeite i en annen kommune. Elg og sau konkurrerer i liten grad om beiteressursene da elgen i større grad beiter urter, blader, løv og kvist i «busksjiktet» med høyde fra 30 cm og oppover.

En kan anslå at sommerstammen av elg i Folldal er på cirka 700 dyr. For den perioden bufeet går på utmarksbeite (90 dager) har da elgstammen et kalkulert foropptak tilsvarende cirka 4 sau pr elg, som da gir 2.800 saueenheter. Vinterbeiting kommer i tillegg. Men i og med at elg og sau i liten grad spiser det samme, har disse artene i liten grad noe konkurranseforhold i forhold til beiteressursene.

Villrein: Antall villrein som beiter innen Folldal anslås ut i fra vinterstammen i de tre ulike villreinområdene Sølnekletten, Knutshø og Rondane, og andelen tellende areal innenfor Folldal. For Sølnekletten er en vinterstamme på 800 dyr 18% areal i Folldal, Rondane 1500 dyr 16% i Folldal og for Knutshø 1600 dyr 33% i Folldal. Folldals andel av beitende villrein kan da anslås til 895 dyr. For den perioden av året bufeet går på utmarksbeite (90 dager) kan en regne 2 sau pr villrein, dette gir 1790 saueenheter. Vinterbeiting kommer i tillegg.

Hjort: De seinere åra har det vandra inn en del hjort i Folldal. I perioden 2007 – 2016 er det felt mellom 3 og 16 dyr. Dersom en regner at det finnes en 30-40 hjort i Folldal, og at hver hjort tilsvarende 2 saueenheter, tilsvarende beiting av hjort perioden bufeet går på utmarksbeite cirka 80 saueenheter.

Det totale beitepresset i Folldal kommune den perioden bufeet er på utmarksbeite (cirka 90 dager juni – september) kan etter dette anslås til ca 29.500 saueenheter. (Sau alene ca 21.000 enheter). Viltets beite øvrige deler av året kommer da i tillegg.

29.500 saueenheter fordelt på 1130 km² gir ca 26 dyr pr km² i gjennomsnitt. Om en regner at 50 % av totalarealet er nyttbart beite, gir dette 52 saueenheter pr km² i snitt. Dette er et forholdsvis lavt tall, da det ofte antydes at selv et mindre godt beite kan tåle 30-50 sau pr km². Svært gode beiter kan tåle rundt 100 sau pr km². Store deler av Folldal regnes som svært gode beiter med god tilgjengelighet. Se forøvrig avsnittet om beitekapasitet lenger bak i planen.

FOLLDAL KOMMUNE

Foropptak på utmarksbeite i Folldal i 2016 (beregnet for bufeets beitesesong juni – september):

<i>Dyreslag</i>	<i>Antall Beitedyr</i>	<i>Antall beitedager</i>	<i>Foropptak pr.dag (forenheter)</i>	<i>Sum foropptak</i>
<i>Sau</i>	ca 21.000	90	1,0 f.e	1.890.000
<i>Geit</i>	490	80	1,0 f.e	39.200
<i>Storfé</i>	ca 650	60	5,0 f.e	195.000
<i>Hest</i>	26	80	5,0 f.e	10.000
<i>Villrein</i>	895	90	2,0 f.e	161.100
<i>Elg</i>	700	90	4,0 f.e	252.000
<i>Hjort</i>	40	90	2,0 f.e.	7.200
<i>Rådyr</i>	ubetydelig			
<i>Totalt</i>				2.554.200

Antall elg og rein på sommerbeite er en teoretisk beregning av Folldals andel av totalstammene. Antall sau innenfor Folldals grenser er vanskelig å beregne helt nøyaktig, da flere Folldals besetninger beiter over grensa til nabokommunene, samt endel besetninger i nabokommuner benytter beiteområder i Folldal.

Dersom prisen pr forenhet settes til kr 3,- vil bruttoverdien av utmarksbeitet i Folldal perioden juni – september utgjøre cirka 7,66 million kroner. Av dette utgjør sauebeitinga alene over 6 million kroner. **Fordelt på beitearealet blir dette cirka kr 7,40 pr dekar (kr 15 pr dekar nyttbart beite).** Verdien vil variere en god del mellom de forskjellige beitelaga, både etter boniteten på arealene og etter beitetettheten i de forskjellige områdene.

Villrein, elg, hjort og øvrig vilt høster selvsagt av utmarka også den delen av året som bufeet ikke er på utmarksbeite, men beiter da i liten grad på gras og beitevekster som nyttes av bufe. Et grovt anslag antyder at rein, elg og hjort har behov for cirka 1,2 millioner forenheter resterende 365 dager i året utenom husdyras utmarksbeitesesong. Noe av dette vil nok for elgens del hentes fra lagringsplasser for rundballer, samt for alle tre dyreslag beiting på innmark vår og seinhøst. Hvis en forutsetter at cirka 1 million av disse forenheterne hentes fra utmarka høster beitedyra og viltet til sammen cirka 3,5 millioner forenheter fra utmarka på helårsbasis.

Ved en gjennomsnittlig grovforproduksjon på 300 forenheter pr dekar, tilsvarer utmarksbeitinga til sau, geit, hest og storfe i Folldal cirka 7.100 dekar dyrka mark til grovforproduksjon. Totalt var det 26.958 dekar dyrka mark i Folldal som ble brukt til forproduksjon og beite av Folldalsbønder i 2016. I tillegg kommer det noe innmark på setre eid av Alvdøler eller Dovringer, der det søkes produksjonstilskudd på disse arealene i fra hjemkommunen.

I avsnittet om dyretallet i Folldal gjennom tidene, ser vi at det i 1865 var ca 3.100 vinterfora sau, 600 geit og 2000 storfé. Vi må gå ut fra at sauen hadde et lavere lammetall enn i dag, og at storféet var mindre og hadde lavere energibehov. Både storfé og hest beita imidlertid i utmarka i større grad enn i dag. Foropptaket kan anslås til cirka 1,5 mill. forenheter i 1865. Det blir stadig hevdet at beitinga har økt de siste årene, til skade for både viltbestander og økologien generelt. For Folldals del ser vi at beitetrykket nok vil kunne ha økt noe, men at

FOLLDAL KOMMUNE

variasjonene de siste 150 årene likevel ikke er særskilt store. Det har imidlertid skjedd en dreining over til større sauebesetninger, på bekostning av geit og storfé som beiter i utmarka.

11.VURDERING AV BEITEKAPASITET/POTENSIALE I FOLLDAL

Det kan være vanskelig å gi skråsikre tall for hvor stort beitepress et område tåler. I “Saueboka” er det satt opp en tabell som viser sauens arealbehov på forskjellige beitekvaliteter.

Gjennomsnittlig arealbehov for sau på utmarksbeite ved ulike beitekvaliteter (“Saueboka”):

Type beite	Nettoareal pr dyr*
Vanlig fjellbeite	25 - 30 dekar
Godt fjellbeite	20 - 25 dekar
Særs godt fjellbeite	15 - 20 dekar
Godt skogsbeite	15 - 20 dekar
<u>Særs godt skogsbeite</u>	<u>10 - 15 dekar</u>

*Nettoareal = bruttoareal minus areal som ikke kan beites.

Aksel Tveitnes (Tveitnes 1949) har laget en tabell som viser akseptabelt antall sau pr km² på forskjellige beitekvaliteter på vestlandet:

Mindre godt beite	33 - 54 sau pr km ²
Godt beite	55 - 76 sau pr km ²
Meget godt beite	77 - 97 sau pr km ²
Særdeles godt beite	98 - 108 sau pr km ²

Saueboka opererer med nettoareal, mens Tveitnes ikke har foretatt noen slik vurdering. Tveitnes sine vurderinger er beregnet på vestlandet, og et “mindre godt beite” der, kan nok karakteriseres som et “godt beite” på østlandet. Sjøl om alt areal i Folldal skulle tilsvare *mindre godt vestlandsbeite*, ser vi av tabellene at alle sankelaga holder seg godt innafor kravene til sauetetthet på beite.

Totalarealet for de 11 beitelaga i kommunen er beregnet til 1.130 km² (1.130.000 dekar) inkludert beiteareal i nabokommunene. Folldal kommunes totalareal er 1.275 km². Beitearealet innafor kommunens grenser tilsvarer omtrent det arealet som beites i dag - dvs. 1.130 km² (inkl. uorganisert beiting). Etter råd fra Norsk institutt for jord- og skogkartlegging settes andelen nyttbart beite i Folldal til 50 % av arealet, dvs. 535 km². 21.000 sleppte sau og lam i 2016 gir da en beitetetthet på cirka 37 sau pr km² nyttbart beite. Det er ikke tvil om at i gjennomsnitt så tåler Folldal godt det beitetrykket som er i dag. Men det vil kunne være enkeltområder som har beitetrykk opp mot og over grensen av hva som området tåler.

FOLLDAL KOMMUNE

Store deler av utmarka i Folldal kan karakteriseres som *godt beite* og tildels *særdeles godt beite*. Det viser at det fortsatt er et potensiale som ikke er utnyttet i kommunen. Med et snitt på 60 sau pr km² vil beitepotensialet i Folldal ligge på cirka 34.000 saueenheter. Beitekvaliteten kan imidlertid variere en del fra område til område, og det samme kan tilgjengeligheten av beiteområdet.

Det må tas hensyn til annen bruk av utmarka enn bare beiting, når en skal prøve å beregne beitepotensialet i kommunen. På generelt grunnlag kan en si at Folldal har et større potensiale enn det som utnyttes i dag. Det er imidlertid stor forskjell på beitekvaliteten fra Setaldalen til de magreste områdene sør i kommunen.

Det er to hovedtrekk i geologien i Folldal som gjenspeiles i vegetasjonen. Som en grov hovedregel kan en si at områdene nord for Folla består av frodige og gode beiter, mens søndre delen av kommunen er mere mager. Årsaken til dette er skillet mellom sparagmittområdet og trondheimsfeltet. Sparagmittområdet domineres av harde og tungt oppløselige bergarter som gir lite næring, noe som gjenspeiles i et plantedekke med hovedsakelig lav og lyng. Trondheimsfeltet er mere næringsrikt og en får en mye mere sammensatt og rik flora. Innenfor disse hovedområdene er det selvfølgelig lokale variasjoner.

I bokserien Norske Fjellbeite av Olav I. Haugen - utgitt 1952 - gis det en beskrivelse av deler av folldalsfjella i bind VI. Haugen har et avsnitt om fjellområdet Steinhø og Høgste Giaområdet og fjellet østover til Rødalen. I sin beskrivelse av terrenget sier han at det er stort sett så godt som det kan bli, både til sau, hest og storfe.

Haugen og hans medhjelpere takserte flere områder i Steinhø - Giaområdet, og klassifiserte det i forskjellige beitekategorier. I tabellen nedenfor er det gjort et sammendrag av fordelinga av impediment og beiteverdiene for alle taksasjons-områdene:

Mindre impediment.....	1,0 %
Meget dårlig beite.....	1,2 %
Dårlig beite.....	21,0 %
Mindre godt beite.....	32,0 %
Godt beite.....	39,0 %
Meget godt beite.....	5,8 %

Som en ser av de forskjellige tabellene her og på forrige side, brukes det ulike beskrivelser og inndelinger av beitenene. Hvis en prøver å samordne beskrivelsene litt, kan ca 60 % av de nordre fjellområdene i Folldal karakteriseres som beiter som tåler 80-90 sau pr km².

Haugen: “Det er verdt å merke seg at det er sjeldent lite av *impediment* og av *meget dårlig* beite. Av *dårlig* og *mindre godt* beite er det mindre enn i fjellbeiter flest. Tallene for *godt* og *meget godt* beite er forholdsvis høye, særlig når en tar hensyn til områdets størrelse. Enkelte deler av området kan ha tilsynelatende dårlige beiter. P.g.a. stor andel snøleier, er imidlertid beitet bedre enn det gir inntrykk av, da det kommer nytt og friskt gras etter hvert som terrenget blir snøfritt.” (De søndre delene av kommunen ble ikke taksert på denne måten).

Sommeren 2017 gjennomførte NIBIO v/Yngve Rekdal vegetasjonskartlegging av beiteområdene til to utvalgte beiteområder i Folldal; Marsjødrifta og Elgevasshøa. De to

FOLLDAL KOMMUNE

beiteområdene var valgt ut som representant for henholdsvis Trondheimsfeltet med næringsrike bergarter og sparagmitten med mere næringsfattige og tungt oppløselige bergarter. Arbeidet finnes oppsummert i NIBIO rapport vol 4 nr 67 2018 Vegetasjon og beite i beiteområdet til Marsjødrifta beitelag og NIBIO notat Vegetasjon og beite i beiteområdet til Elgevasslien beitelag.

Beiteområdet til Marsjødrifta som er kartlagt er 110 km². I tillegg nyttes også noe areal i tilgrensende områder i Tynset kommune, slik at totalt beiteareal er 128 km². Nyttbart beiteareal i kartområdet er 43.384 dekar for storfe og 43.852 dekar for sau. Av tilgjengelig utmarksbeiteareal blir dette 40% for storfe og 41% for sau. Forskjellen mellom sau og storfe ligger først og fremst på at mindre av grasmyrarealene er regna som beite for sau mens mindre av snøleiearealene oppe i høene er regna som beite for storfe. Fordeler en det nyttbare arealet etter beitekvalitet er 10% av utmarksbeitearealet i beste klassen svært godt beite for både storfe og sau, som da gir cirka 25% av nyttbart areal som svært godt beite. NIBIO har beregna at området kan ha plass til 2800 – 3400 sau eller 550-650 storfe. Best arealutnytting vil en få ved bruk av både sau og storfe da området er allsidig i forhold til både terreng og vegetasjonstyper. NIBIO antyder at en fordeling med 2300 sauer og 150 storfe er eksempel på en høvelig fordeling som ville gitt god utnyttelse. I 2016 ble det sluppet 1340 sau, 129 storfe og 207 geit, som gir 2296 saueenheter. Ut fra dette ser det ut til at Marsjødrifta ikke utnytter mere enn 65% av beitekapasiteten ved dyretalla i 2016.

Beiteområdet til Elgevasshøa som er kartlagt er 44.064 dekar. Nyttbart areal av dette er beregna til 10.463 dekar for storfe og 9.555 dekar for sau. Av alt utmarksbeiteareal blir da nyttbart beiteareal 24% for storfe og 22% for sau. 2% av utmarksbeitearealet er i beste klassen svært godt beite for både storfe og sau. Store areal med lavdekte areal og svært lite innslag av rike vegetasjonstyper gjør at kvaliteten til beiteområdet blir satt som lav i NOBIO notatet. I følge NIBIO er kvaliteten ganske lik andre sansteins- eller sparagmittområder i Hedmark, men kvaliteten ligger lagt under det finner på rikere berggrunn som for eksempel Marsjødrifta i Einunndalen. Tilrådd dyretall for et slikt område ligger på i størrelsesorden cirka 55 sauer pr km² nyttbart beite eller da cirka 12 sauer pr km² av beiteområdet totalt. Området som er kartlagt har da beitekapasitet for cirka 520 sau og lam mens beitelaget i 2016 slapp 1360 sauer og lam. Men dette kompenseres i praksis ved at sauen i beitelaget etter som dyretallet har økt har spredd seg utover til et større område, blant annet dypere inn i Rondane samt bruker mere av lisida i selve Atndalen.

Vegetasjonskartleggingene gjennomført i 2018 står noenlunde i samsvar med andelen nyttbart beite som er benytta i denne beitebruksplana i alle tidligere versjoner, med cirka 50% nyttbart beite for de rike beiteområdene på Trondheimsfeltet og cirka 25% nyttbart beite på den mere næringsfattige sparagmitten.

12. TAP AV DYR - GENERELLE BETRAKTNINGER

(Kilde: bl.a. E.Skurdal: Beiting i utmark)

Hos alle husdyrarter vil det skje et naturlig frafall fra fødsel og fram til slakting. Det vil skje uansett om dyra står i fjøset, beiter på inngjerda beite eller går i utmarka. Tapstallene kan variere fra år til år og fra område til område. Årsaken til variasjonene kan være tilfeldige; værforhold, antall rovdyr osv. Til tross for at det er investert millionbeløp i skadeforebyggende tiltak de senere årene, ser vi en økende tendens i tapstallene.

FOLLDAL KOMMUNE

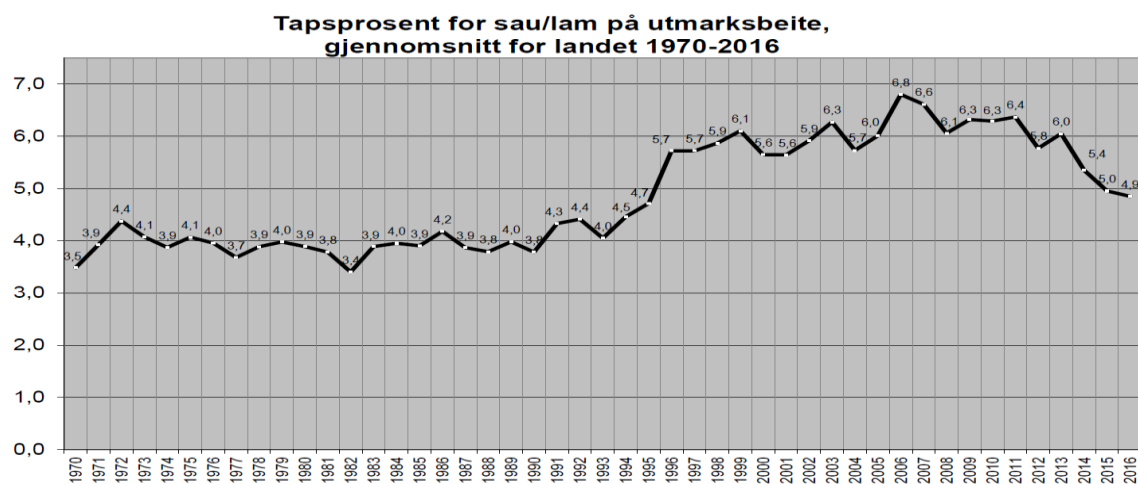
Det kan være interessant å sjå på tapstallene i saueholdet i andre land med tildels samme driftsform som Norge. Island og Skottland har sau på utmarksbeite og regnet rundt år 2000 med et samlet lammetap på 6-7%. Av dette var 2-3 % i beitetida.

Tall fra sauekontrollen i Norge viser dødelighet for lam på noe under 4% fra fødsel og fram til beiteslipp på utmarksbeite.

Tap av lam fra fødsel og fram til vårbeite – tall fra sauekontrollen:

	% tapt inne (fra fødsel til slipp på vårbeite)	% tapt på vårbeite
2013	3,6	1,1
2014	2,9	0,9
2015	3,5	1,1
2016	3,5	1,0

Figur under utarbeidet av NIBIO viser utviklingen i samlet tapsprosent på utmarksbeite for hele landet. Samlet tap for voksne sauer og lam var på i underkant av 4% på 1970 tallet, med relativt rovdryrfrie beiteområder. Fra cirka 1995 fikk man en kraftig økning i samlet tapsprosent. Tapa var på sitt høyeste i perioden fra litt før 2000 og fram til 2010. Deretter har tapa gått noe ned. Det er viktig å understreke at dette er gjennomsnittstall for hele Norge, og at når man går inn på enkelte beiteområder der det er store rovdyrskader, vil tapstallene på utmark bli mye høyere.

Kilde: Organisert beitebruk

En viss dødelighet vil naturligvis også forekomme på høstbeite på innmark etter sinking og fram mot tidspunkt for slakting.

Utmarksbasert husdyrproduksjon har likevel langt lavere tap enn det en finner i land som har et mer industrialisert landbruk. I England fores en del av lammene intensivt innendørs. Der regner en med at 18 % av lamma går med fra fødsel til slakting. Hovedårsaken er sjukdom p.g.a. at lamma går tett, blir fora hardt osv. En intensiv driftsform krever også mye sterkere bruk av antibiotika, snyltebehandling og annen medisinsk behandling enn den ekstensive utmarksbaserte driftsforma.

FOLLDAL KOMMUNE

Ved å sammenligne dødeligheten på lam med husdyrslag som går under kontrollerte forhold hele tida, ser vi at lam ikke kommer spesielt dårlig ut:

Dyreslag	levetid, dager	prosent døde
Lam	150	9-10
Slaktekylling	35	4- 5
Verpehøner	520	9-12
Slaktegris	160	18-19

Tapsårsakene kan deles i tre hovedgrupper: **Sjukdommer, Ulykker, Rovdyr.**

Sjukdommer

Sjukdommer som gjør seg gjeldende hos dyr på beite er bl.a. betennelse i jur og andre deler av kroppen, og inn- og utvortes snyltere. En del sjukdommer kan unngås ved god foring og godt stell, vaksinerings og behandling mot snyltere.

Noen sjukdommer har klimatiske årsaker, eller kommer fra spesielle beiteplanter. De vil derfor gjøre ulik skade etter hvor en er i landet.

Ulykker

Ulykker er en like stor tapsårsak som sjukdom. Slike tap kan komme av naturlige forhold i beiteområdet, f.eks. myrhull, bratte fjell, store elver osv. Til denne gruppa hører også dyr som har blitt liggende på ryggen, satt seg fast under hus, kommet inn i hus, påkjørt av bil, eller tjuvslakta. Noen ulykker kan unngås ved tilsyn, sperregjerder og bygging av bruer, men en del dyr vil likevel alltid gå med p.g.a. ulykker i løpet av en beitesesong.

Rovdyr

Rovdyr som bjørn, ulv, jerv, gaupe, kongeørn og rev tar sin del av de beitedyra som blir borte. Det kan være vanskelig å dokumentere rovdrytap, da kadaver kan være oppspist av kråke og ravn, eller de kan være bortgjemte og vanskelige å finne. Tradisjonelt er jerven en betydelig skadegjører i Folldal, men alle rovvilt arter forekommer.

Andre årsaker.

Laushunder tar år om annet livet av sau på beite. Dette kan ikke sies å være noe stort og omfattende problem. Folldal kommune har i Forskrift om hundehold vedtatt båndtvang for hunder fram til 31. oktober. Unntatt fra båndtvangen er blant annet dressert bufehund når den nyttes til sitt formål, og hund som nyttes for jakt, jakthundtrening eller jaktprøver.

Det vil også alltid være en risiko for feilvurderinger fra saueeier ved at det slippes dyr som har dårlig helsetilstand, og som burde vært holdt hjemme under kontrollerte forhold. Men i gjennomsnitt ser man en utvikling der kvaliteten på saueholdet heller blir bedre enn at den svekkes. Det er også viktig å være klar over at for alle populasjoner av dyr vil det være en viss dødelighet. For alle levende organismer er det normalt at sjukdom og død vil kunne oppstå, også når almentilstanden i utgangspunktet er bra.

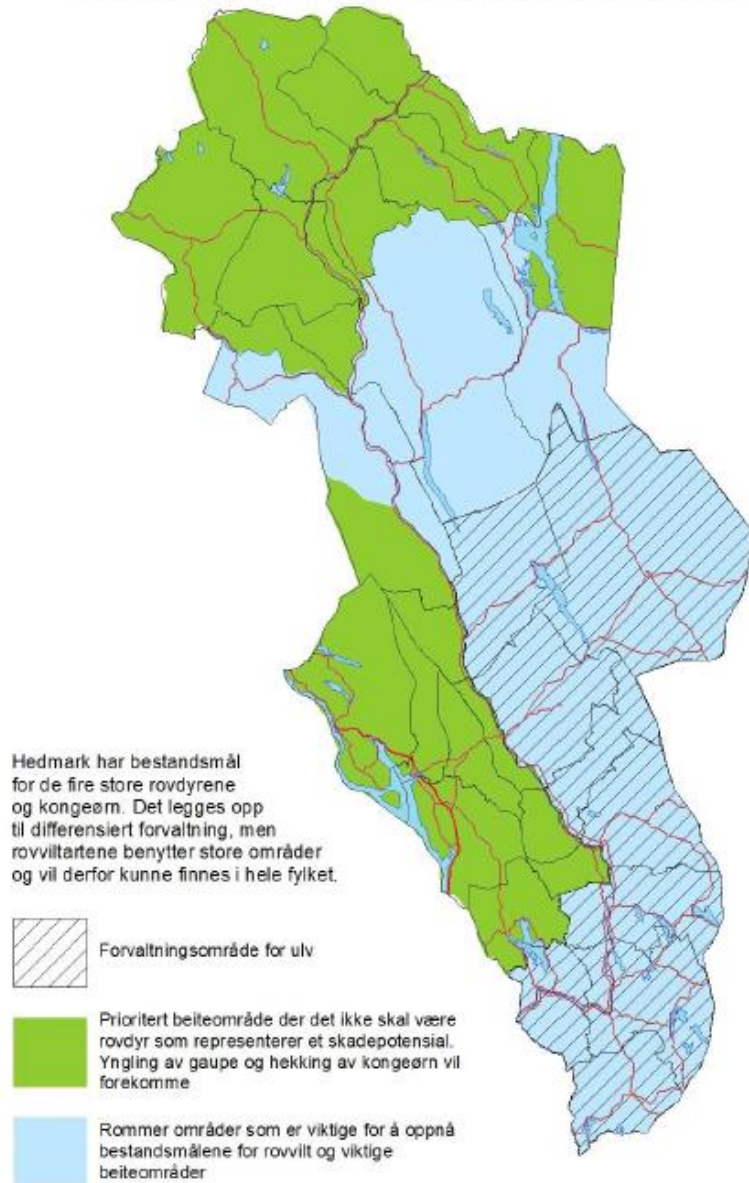

13. ROVDYRSITUASJONEN

Sentrale politikere og offentlig forvaltning legger retningslinjer for hvor i landet vi skal ha rovdyr, og hvor store antall vi kan tåle av hver art. Alle rovdyrarter krever naturlig nok store arealer, og det blir derfor litt snevert å ta for seg Folldal alene.

Figur fra forvaltningsplan for rovvilt i Hedmark vedtatt 10. januar 2014.

Soneinndeling - forvaltningsplan for rovvilt i Hedmark

Dagens forvaltning av gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn bygger i stor grad på Stortingsmelding nr 15 (2003-2004) "Rovvilt i norsk natur" og Stortingets behandling av denne. I Stortingsmeldingen ble det lagt opp til en todelt målsetting, det vil si en rovviltpolitikk som skulle sikre både bærekraftige rovviltbestander, og en fortsatt aktiv og allsidig bruk av utmarksressursene blant annet gjennom beitebruken.

Etter stortingsmeldinga utarbeidet Miljøverndepartementet. Forskrift om forvaltning av fredet rovvilt av 18.03.2005. Denne er seinere endret gjennom endringsforskrifter flere

FOLLDAL KOMMUNE

ganger, men hovedprinsippene for forvaltninga følger den linja som ble lagt i 2005. Forskriften utdyper den statlige rovviltpolitikken og fastsetter bestandsmål for de enkelte arter innenfor de ulike forvaltningssoner. Landet er delt inn i alt 8 forvaltningsregioner som alle har fått tildelt nasjonale bestandsmål. Folldal tilhører region 5 som er Hedmark fylke.

Region 5 har fått tildelt følgende bestandsmål:

- 10 ynglinger av gaupe.
- 5 ynglinger av jerv.
- 3 ynglinger av bjørn.
- 3 ynglinger av ulv innenfor forvaltningsområde for ulv i samarbeid med region 4 (region 4 er Østfold, Akershus og Oslo). Forvaltningsområdet for ulv er plassert sørøst i Hedmark opp til og med Stor Elvdal og Trysil i nord og avgrenset av Glomma i vest. Områdene i Stor Elvdal vest for Glomma er ikke med i forvaltningsområdet.
- For kongeørn er målsetting å holde bestanden på dagens nivå på omkring 70 hekkende par.

I og med at Folldal sine beiteområder grenser mot Oppland i Grimsdalen og Rondane og mot Sør-Trøndelag i Knutshøg og Einunndalen, vil også andre forvaltningsområder for rovvilt påvirke situasjonen. Dagens situasjon er at rovviltregionen Oppland har sitt yngleområde for jerv opp mot Hedmark sitt beiteprioriterte område i Rondane og Grimsdalen, og dette skaper en målkonflikt.

I hver enkelt region oppnevnes ei politisk rovviltnemnd. Rovviltnemnda fattar vedtak om kvoter både for skadefelling og ordinær jakt/lisensfelling på gaupe, jerv, bjørn og ulv, men innenfor de rammer som de vedtatte bestandsmåla gir. Rovviltnemnda i region 5 Hedmark har deretter utarbeidet en egen forvaltningsplan for rovvilt i Hedmark. Denne ble sist vedtatt i januar 2014.

Kartet viser hvordan Hedmark er delt inn i to ulike typer forvaltningsområder.

- Grønn sone: Beitedyra skal ha prioritet. Virkemidler er lisensfelling, kvotejakt og skadefelling.
- Blå sone: Viktig område for å nå bestandsmålsettingene for rovvilt. Virkemidler: Tyngre forebyggende tiltak, kvotejakt på gaupe, lisensfelling på bjørn og ulv.

I tillegg har man ulvesona med forvaltningsområde for ulv som Hedmark deler med Østfold, Akershus og Oslo.

Folldal sammen med de deler av øvrige kommuner i Nord Østerdal som ligger vest for Glomma tilhører grønn sone der det er forutsatt at beitedyra og ikke rovdya skal ha prioritet. Etter hvert har nok dette forvaltningsregimet gitt resultater med reduserte tap i en del av de beiteprioriterte områdene. Hiuttak og lisensjakt på jerv har medført at jervebestanden i de mest sauetette områdene etter hvert har blitt redusert. Dette har medført at de høye lammetapa man opplevde i endel beiteområder rett etter år 2000 nå forekommer mere sjelden.

Nedenfor er satt opp en oversikt over situasjonen på de forskjellige rovviltartene som kan forekomme i Folldal.

FOLLDAL KOMMUNE

Ørn

Det er trolig ca 5-6 stasjonære par i Folldal. I tillegg kommer ungfugler og andre streiffugler. Antallet hekkinger er noe usikkert, men det er anslått ca 1-3 hekkinger pr. år. Ikke så tett oppfølging av Både kongeørn og havørn forekommer i Folldal. Årlig dokumenteres lam drept av ørn. Etter hvert som totaltapa har gått noe ned, utgjør ørneskadene en høyere andel av tapa enn tidligere. Ørna dreper sau men er også en åtseleter.

Gaupe

Det er ingen stasjonær gaupe i Folldal, men det dukker opp streifere fra nabokommunene; spesielt Alvdal og Stor-Elvdal. På 90 tallet forekom ei ynglende gaupe ved Dalholen, og det er registrert tap av sau til gaupe i kommunen.

Ulv

Det har så langt ikke vært etablering av revirhevdende ulvepar innenfor kommunegrensa. Vinteren og våren 2008 ble sporet en stedegen ulv i området Alvdal Vestfjell som en periode markerte revir, men den trakk ut av området før beiteslipp. Etableringer av revirhevdende ulvepar i blant annet Stor Elvdal kommune har siste tiåret økt forekomsten av streifullv i Folldal. Deler av Folldal har i perioder ligget i ulverevirenes yttergrenser. Etableringer av ulverevir har fram til nå hatt sammenheng med tetthet på elgstammen og da særlig vinterstammen. Man ser at ulven reetablerer revir i de samme områdene gjentatte ganger, noe som kan tyde på at Folldal ikke vil være det mest foretrukkede habitat for revirhevdende ulv, i hvert fall så lenge elgen er byttedyret. Streifende ulv vil når som helst kunne forekomme i Folldal. I og med at ulven har en biologi der valpene legger ut på vandring ved cirka ett års alder på leting etter eget revir og en make, vil all reproduserende ulv i Sør Sverige og Sør Norge kunne vandre innom Folldal, og vil kunne slå seg til her over kortere eller lengre periode.

Bjørn

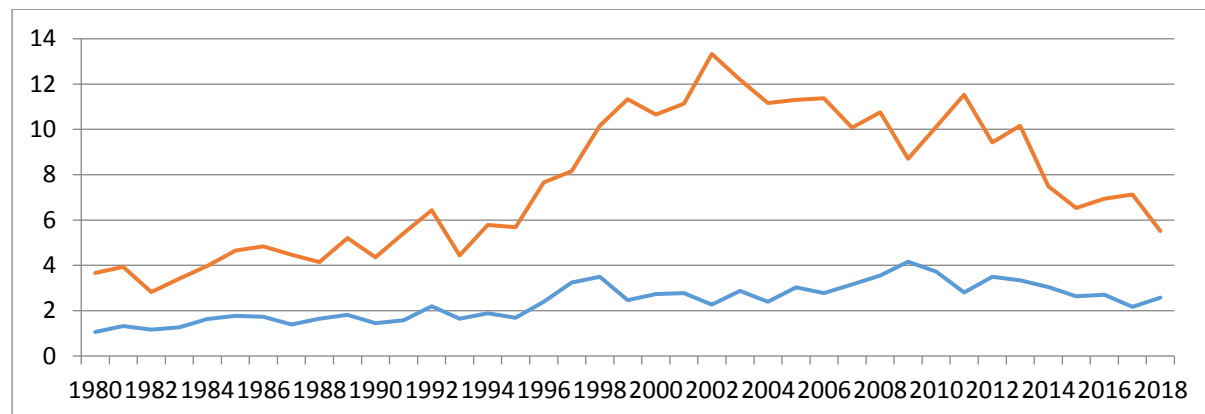
Folldal kommune var lenge lite besøkt av bjørn, selv om det forekom forekomst av streifende hannbjørner som trakk ut fra yngleområder i Sverige og øst i Hedmark. Sommeren 1992 var det store skader etter bjørnen Nuppi i Grimsbu, men denne ble felt kort tid etterpå. Sommeren 2009 og 2010 var det store skader forårsaket av bjørn i områdene sør for riksvei 29, både i områdene nord for Grimsdalen og i grensetraktene mot Alvdal. Høsten 2010 ble det felt en hannbjørn i Lurven området ved lisensjakt. Etter dette har vi så langt ikke hatt omfattende bjørneskader i Folldal.

Jerv

Jerven er regelmessig å treffe på i Folldal. Jervestammen vokste sterkt på 90 tallet og nådde sitt maksimale i åra rett etter år 2000. Jerven tar i større grad lam enn voksen sau, og taps statistikken for Folldal når jervetapa var på sitt høyeste viste derfor særdeles høye lammetap. Det har forekommet regelmessige ynglinger av jerv både i Einunndalen/Knutshø og i Grimsdalen/Haverdalen. Særlig store tap i enkelte beiteområder enkelte sesonger antas å ha sammenheng med ynglinger av jerv. I Hedmark og i Norge har jervebestanden siste åra ligget godt over de bestandsmål som Stortinget har fastsatt.

14. TAP AV DYR PÅ BEITE I FOLLDAL

Tapsutviklinga organisert beitebruk 1980 - 2018 for voksne sauer og lam. y-aksen viser tap i %. x-aksen årstall.

Trenden for Folldal er som man ser at lammetapa økte mye fra cirka 1995. Tapa var på sitt høyeste i 2003 og har deretter gått noe ned. Høye lammetap antas å ha sammenheng med mye jerveskader. Også ørna gjør skade på lam, og etter hvert som jervebestanden er noe redusert, er antatt at ørna utgjør en større andel av lammetapa. Åra 2009 og 2010 hadde man en ganske omfattende skadesituasjon som følge av en hannbjørn som ble felt høsten 2010. Bjørneskadene ga forhøya tap av voksne sauer disse åra.

15. ERSTATNING FOR ROVDYRTAP

Siden 2008 har beitebrukerne opplevd en innstramming i erstatningsoppgjørene. Erstatningsoppgjørene er et stort stridstema, der det er en lokal oppfatning i Folldal at rovdyrskadene ikke blir erstatta fullt ut. Dette har fra og med beitesesongen 2008 og fram til nå gitt mange klager på erstatningsoppgjørene både i Folldal og andre områder med forekomst av rovdyrskader. Høsten 2013 fikk man den såkalte Krokann dommen der Ola Krokann fra Oppdal fikk lagmannsrettens kjennelse på at statens avslag på store deler av hans rovdyrerstatning var ugyldig. Det ble i dommen pekt på at staten etter ordlyden i den erstatningsforskriften som gjaldt den gang, var pliktig å vurdere alle relevante forhold. Det var ikke nok å konkludere på at rovdyrtape ikke var tilstrekkelig dokumentert. Staten måtte i tillegg kunne peke på andre forhold i drifta som kunne forklare tapa. Mange forventa at denne dommen skulle få stor betydning og skape presedens. Men da staten innførte nye regler med en ny forskrift om erstatning for husdyr drept av rovvilt i 2014, forsvant mye av presedensen som lå i Krokann dommen.

Fra 2014 er retten til erstatning fastsatt i forskrift av 30.05.14. Det er særlig §6, §7 og §8 som avgjør det skjønnet som utøves. Når det ikke foreligger tilstrekkelig dokumentasjon med funn av kadaver der obduksjon bekrefter rovdyrskade, skal det foreligge en sannsynlighetsovervekt for at tapet av dyr skyldes rovdyrskade. Det er i dette skjønnet på når «sannsynlighetsovervekt» foreligger, at konflikten ligger.

Et sentralt grunnlag for beregningene i erstatningsoppgjørene er «normaltapet». Normaltapet er et anslag på det tapet man kan forvente i beiteområdet dersom det ikke hadde forekommet

FOLLDAL KOMMUNE

fredet rovvilt. Normaltapet blir da et anslag på dødelighet som følge av sjukdommer, ulykker, og andre dødelige hendelser enn rovdyrangrep, som vil kunne forekomme på utmarksbeitet. For fjellområdene i Folldal er normaltapet satt til 1,2% for voksne sauer og 3,6% for lam. Grunnlaget for normaltapet er blant annet tapstall fra organisert beitebruk tidlig på 1970 og 1980 tallet da det var vesentlig mindre rovdyr i beiteområdene.

Utfordringen med å få til tilstrekkelig dokumentasjon er særlig stor slik situasjonen har vært i Folldal de seinere år. Man har da noe lavere forekomst av skader enn da tapet var på sitt høyeste rundt 2000, og skader forårsaka av særlig jerv og ørn er mye spredd både i tid og rom. En høy andel av kadaver blir ikke gjenfunnet: Man får en lav dokumentasjonsgrad og dette gir reduksjoner i erstatningsoppgjøret. Det er noe enklere å få til en høy dokumentasjonsgrad ved skader forårsaka av bjørn, ulv eller ynglende jerv, når det forekommer mye skader innenfor et mindre område og innenfor et mere konsentrert tidsvindu.

Erstatningsoppgjøret 2016 i Folldal før klagebehandling (kilde kopi av alle vedtaksbrev fra fylkesmannen)

Antall søknader om rovvilterstatning	25
Oppgitt tap sauer	123
Oppgitt tap lam	570
Innvilget erstatning sauer	53
innvilget erstatning lam	214
Tap utover normaltap som ikke er erstatta - sauer	29
Tap utover normaltap som ikke er erstatta - lam	137

I 2016 ble det på 25 søknader om erstatning innvilga erstatning for 53 sauer og 214 lam som ga en samlet erstatningssum på kr 638.860. Alle de 25 søknadene fikk innvilget erstatning for noen dyr. Samtidig fikk alle sakene også reduksjoner i erstatningene ved at tap utover normaltap ikke ble erstatta fullt ut. Det er komplisert å beregne eksakt hva reduksjonene innebærer i form av reduserte erstatningsutbetalinger, da erstatningsoppgjøret består av mange komponenter. Tap utover normaltap som ikke ble erstatta utgjorde cirka 62% av de tapene som ble erstatta. Hvis en da som et grovt anslag anslår at reduksjonen i antall dyr som blir erstatta gir tilsvarende reduksjon prosentvis i kronebeløp, utgjør reduksjonene kr 382.000. Tapet erstatning varierer fra 2-3.000 på det minste til opp mot 40-45.000 for de med mest reduksjoner.

2016 er ikke et enkeltstående år. Tabellen under viser at samme trenden gjelder for 2014 og 2015. Stort sett har det vært samme trend for alle åra fra og med 2008. En del søker erstatning på alle tap inkludert normaltapet. Tabellen under viser derfor ikke reduksjonene med samme presisjon som når en beregner alle vedtak for en beitesesong, slik det er gjort for beitesesongen 2016.

Krav og innvilga erstatning for rovviltsskader for Folldal 2014-2016 før klagebehandling (kilde fylkesmannen sin nettside)

FOLLDAL KOMMUNE

	<u>2016</u>	<u>2015</u>	<u>2014</u>
Antall søknader om erstatning	25	30	27
Krav erstatning sauer	99	94	115
Krav erstatta lam	506	499	581
Innvilget erstatning sauer	50	49	62
Innvilget erstatning lam	208	207	238
Prosentandel av kravet på sauer og lam innvilget erstatning	43 %	43 %	43 %
Erstatningsbeløp samlet	638 860	631 967	807 928

16. TSJERNOBYLULYKKA – KONSEKVENSER FOR FOLLDAL

Den 26. april 1986 eksploderte en av reaktorene i kjernekraftverket i Tsjernobyl. Uheldigvis for Norge var det østavær på det tidspunktet, noe som ofte fører til nedbør over østlandsområdet. Flere av bygdene på Østlandet ble rammet av nedbør som inneholdt radioaktivt Cesium 134, Cesium 137 og Jod.

Nedfallet tas opp av plantene og overføres på den måten til beitedyr. Sopp er en snylter som tar sin næring direkte fra andre planter. Den får derfor høyt innhold av cesium og andre radioaktive stoffer. Det fører til at radioaktiviteten i dyr på utmarksbeite er høyere i fuktige somre med mye sopp.

Halveringstida i naturen for radioaktivt cesium 137 er 30 år. I tillegg vaskes cesium ut av jordsmonnet ved nedbør, noe som også påvirker utviklinga i radioaktivitet etter som åra går. Det er nå gått 31 år siden Tsjernobyl ulykka. Den langsiktige trenden er at radioaktiviteten har gått nedover etter hvert som åra har gått. Men hele veien har det vært slik at det er store variasjoner fra ett år til et annet. Det er nedbøren som avgjør hvor mye bequerel som måles i sauen. Fuktige somre med mye nedbør på slutten av beitesesongen gir mye sopp og høyere målinger enn tørre somre

Planter tar opp cesium og andre radioaktive stoffer fra jordsmonnet. Cesium har egenskaper som (for plantene) til forveksling ligner kalium, som er et viktig plantenæringsstoff. I utmark (som ikke blir gjødslet med kalium) blir derfor opptaket av cesium stort, mens kaliumgjødsling av innmark forhindrer plantenes cesiumopptak. Nedfôring på gjødsla innmark eller med kraftfôr, gir derfor rask reduksjon i kjøttets innhold av radioaktive stoffer.

Myndighetene satt en maksimal grense på 600 bequerel med radioaktivt cesium pr kg kjøtt, for hva som kunne aksepteres som menneskeføde. Ved høyere verdier i sauekjøttet må gjennomføres et spesielt nedforingsprogram på innmark, før sauen ble sendt til slakt. I åra etter ulykka har nedføringstida variert fra 0 til 6 uker. Halveringstida i levende dyr ved nedfôring for cesium 137 er 21 dager.

FOLLDAL KOMMUNE

Måleresultater bequerel de første 20 åra etter Tsjernobyl ulykka:

Beiteområde	1986 Bq/kg	1988 Bq/kg	1992 Bq/kg	1993 Bq/kg	1994 Bq/kg	2004 Bq/kg	2005 Bq/kg	2006 Bq/kg	2007 Bq/kg	2008 Bq/kg
<i>Kvitstenshøa</i>	2422	4918	391	739	847	178	243*	804*	77*	Ikke målt
<i>Elgvasshøa</i>	3123	2672	720	647	969	358	535	1222	652	395
<i>Sletthø</i>	1316	4203	516	1294	764	448	407	422	297*	165*
<i>Kakelldalen</i>	836	2414	746	663	673	356	359	909	371	Ikke målt
<i>Streite/Meset erhø</i>	1219	1461	358	-	526	645	347*	462*	562	417

*Slått sammen ulike måleresultater på enkeltbesetningsnivå.

Man ser av tabellen at bequerel nivået var klart høyest de aller første åra etter ulykka, og at nivået etter hvert har gått nedover. Men man ser også at variasjonene er store fra år til år. Fuktig ettersommer og høst med mye sopp gir høye målinger og tørt vær med lite sopp gir lavere målinger.

Mattilsynet avgjør hvilke beitelag og besetninger som fortsatt skal måles og overvåkes for radioaktivitet. Status nå i 2017 er at Sletthø beitelag, Fatfjellet beitelag, Streite/Meseterhø beitelag og en uorganisert besetning er observasjonssoner der det blir vurdert hvert enkelt år om det er aktuelt å måle. Øvrige beitelag er nå definert som frisone der det ikke vurderes som nødvendig med fortsatt overvåkning. Siste år det var pålagt nedføring til noe beitelag i Folldal var i 2014, da det ble gitt pålegg om 3 ukers nedføring for en del besetninger. Også for 2015, 2016 og 2017 er det gjennomført målinger av en del besetninger i de beitelag som fortsatt er observasjonssone, men resultatene har ligget under grenseverdiene.

16. ANNEN BRUK AV UTMARKA

Beitebruken lever side om side med annen bruk av utmarka. Det er viktig å merke seg at alt utmarksareal i kommunen er beiteområde. Så lenge beiteretten ikke er innløst vil den gjelde uten begrensninger, også om et område er regulert til annet formål enn landbruk som for eksempel hyttefelt eller dersom området domineres av en annen aktivitet enn beitebruk. Det kan oppstå konflikter mellom beitebrukere og andre brukere av utmarka. Hyttefolk kan føle seg forstyrret av sauebjeller, jegere mener at deres interesser blir innskrenket osv. Gjennom informasjon og gjensidig respekt, kan konflikter reduseres og unngås. Beitebrukerne må imidlertid ta annen bruk av utmarka i betraktning, når det skal vurderes hvor stort beitepress og dyretall et område tåler. De må også være oppmerksomme på - og innstilt på - å dele utmarka med andre næringsinteresser og friluftinteresser.

Takket være sin beliggenhet og sine omgivelser, er Folldal et populært mål for jegere, fiskere og turfolk. I de siste 15-20 år har det blitt etablert nye hytteområder i kommunen, og i kommuneplanens arealdel er det åpna for omfattende regulering av ytterligere arealer til hyttefelt. Det er merket opp faste turstier i fjellet, og noen bønder har etablert reiselivsbedrifter med overnatting, servering og rideturer i fjellet. Folldal har også et ansvar sammen med sine nabokommuner for å bevare villreinstammene i Knutshø, Rondane og Sølenskletten.

FOLLDAL KOMMUNE

Folldal kommune ønsker mere hyttebygging. Så lenge beiteretten ikke er innløst vil den gjelde uinnskrenket også innenfor regulerte områder. Beitebrukerne skal ikke ha noe ansvar for å holde bufeet unna hytteområdene.

For mange aktiviteter i utmarka benyttes det hund, og mange beitebrukere opplever at løshunder i beiteområdene er et økende problem. Mange har med hund som turfølge på fjellturer. Jakthunder benyttes for småviltjakt og storviltjakt. Fuglehunder benyttes for den årvisse takseringa av ryer som foregår i slutten av august hvert år. Det er også et treningsfelt for fuglehunder ved Elgsjøtangen vest for Fundin. Det dukker også opp en del andre ønsker om trening av jakthunder i beitesesongen utenom jakt tidene. Et stort trekkhundmiljø i Folldal driver sommertrening av hundespenn på barmark. I hele Norge er det båndtvang for hund i perioden 1. april til 20. august. I tillegg har Folldal kommune egen forskrift etter hundeloven sist revidert 10. mai 2007 der det er vedtatt utvidet båndtvang fra 20. august til 31. oktober med begrunnelse hensynet til beitedyra på utmark og innmark. Etter hundelovens §9 gjelder en del unntak fra båndtvangen. Unntak gjelder blant annet hund i aktiv bruk som ettersøkshund etter skadd vilt, dressert bufehund når den brukes til å vokte storfe, sau eller geit, hund som brukes for jakt, jakthundtrening og jaktprøver etter 20. august osv. (for fullstendig oversikt se hundelovens §9). Kommunen kan gi dispensasjon fra båndtvangen. Mange av aktivitetene nevnt i hundelovens §9 der hund kan slippes uten dispensasjon fra båndtvangen etter 20. august, krever grunneieres samtykke.

Beiteretten er i utgangspunktet privatrettslig, der en privat part har en beiterett overfor andre private parter som er grunneiere. Unntaket er statsalmenninga der beiterett for de bruksberettigede er hjemlet i fjelloven. Mange landbrukseiendommer har ikke lengre egne husdyr og benytter ikke utmarksbeiting. En del grunneiere vil derfor ikke nødvendigvis ha noen egeninteresse av å tilrettelegge for benyttelse av beiteretten. Til en viss grad ser man interessekonflikt mellom beitebruken på den ene sida og ønsket om friest mulig benyttelse av terrenget til jakthundtrening og ikke minst bruk av løshund under jakt på den andre sida.

Så lenge båndtvangen respekteres er det allemannsretten i friluftsløven som gjelder. Det er grunneier som i en del tilfeller kan sette begrensninger på endel ferdsel og ikke den som har beiterett. Enhver kan i utgangspunktet ferdes fritt i utmarka. Hundespenn kan ferdes fritt etter allemannsretten på sti og vei i utmark, samt overalt på fjellet. Det samme gjelder for sykkel. Grunneier kan nekte motorferdsel på egen eiendom, også dersom kommune eller vernemyndighet har gitt dispensasjon. Grunneier kan også nekte motorferdsel eller parkering med motorkjøretøy på privat vei.

En utfordring som vokser i omfang er vedlikeholdet av ytre gjerder rundt dyrka mark. Manglende vedlikehold av gjerder fører til problem for beitebruken. Når beiteretten foreligger i utmarka er det eier av dyrka marka som har ansvaret for å holde beitedyra unna, og ikke motsatt. Likevel opplever mange det som ubehagelig når beitedyra bryter seg inn på innmark.

17. VERNEOMRÅDER I FOLLDAL

Folldal har verneområder innenfor sine grenser, på til sammen 508,6 km². Dette utgjør cirka 40% av kommunens areal. I tillegg er Atna og Grimsa varig verna mot kraftutbygging, og store deler av kommunen er klassifisert som LNF-område med strenge regler for utnyttelse, i kommuneplanens arealdel. Av verneområdene har man to nasjonalparker, tre

FOLLDAL KOMMUNE

landskapsvernområder og i alt 8 naturreservater. Verneformålene varierer men for mange av verneområdene står vernet av villreinens leveområder sentralt.

Generelt gir ikke verneområdene umulige hindringer i forhold til beitebruken med bufe. Men på noen punkter blir situasjonen annerledes. Motorferdsel i utmark med formål landbruk er ikke søknadspliktig utenom verneområdene. I verneområdene må utkjøring av saltstein søknadsbehandles og henting av skadde dyr med traktor utenom veinettet, som i blant kan være ønskelig, vil ofte være vanskelig i forhold til verneforskrifter. Faste anlegg for beitebruken så som sanketrøer, sperregjerder og andre installasjoner må saksbehandles etter de gjeldende verneforskrifter for de ulike områder. I enkelte verneområder er bilveier som før var for fri benyttelse sperret av med bom.

Skjematisk oversikt over dagens verneområder i Folldal:

<u>Verneområde</u>	<u>Beliggenhet</u>	<u>Totalareal</u>	<u>Areal i Folldal kommune</u>
Rondane nasjonalpark	Rondane massivet vest for fylkesvei 27.	968.973 dekar	78.655 dekar
Dovre nasjonalpark	Mellom Grimsdalen og Hjerkin, sørvest for Dalholen.	290.468 dekar	40.356 dekar
Dørålen landskapsvernområde	Ved Dørålen	15.850 dekar	14.928 dekar
Grimsdalen landskapsvernområde	Grimsdalen	120.680 dekar	1.924 dekar
Knutshø landskapsvernområde	Fjellområdene nord for fylkesvei 29/Folldal sentrum.	910.476 dekar	307.905 dekar
Atnsjømyrene naturreservat	Myrområdene helt sør i Folldal med grense mot stor Elvdal.	5.329 dekar	3.450 dekar
Einunndalsranden naturreservat	På vestsida av Einnunna oppstrøms Klemmetfossen	203 dekar	203 dekar
Flåman naturreservat	I vestre del av Einnunndalen sør for Fundin	29.120 dekar	22.903 dekar
Frekmyr naturreservat	Dødisområde sør for Grimsa mellom fylkesvei 27 og Myrbekken	5.892 dekar	5.892 dekar
Grimsmoen naturreservat	På Grimsmoen	14.040 dekar	14.040 dekar
Meløyfloen naturreservat	Senralt i Einunndalen både sør og nord for Einnunna.	5.104 dekar	5.104 dekar
Myldingi naturreservat	Mellom Bjørnhollia og fylkesvei 27	12.772 dekar	11.708 dekar
Svarthaugan naturreservat	Nordvest for Grimsbu	1.567 dekar	1.567 dekar

18. MÅL

Beitebruken og beitetrykket i utmarka skal økes i forhold til dagens nivå. Dette skal gjøres gjennom at det tilstrebes:

- Godt fungerende beitelag.
- Benyttelse av ny teknologi og tekniske installasjoner der dette gagnar beitebruken og beitebrukeren.
- Allsidig beitetrykk der storfe, hest og geit benytter utmarksbeiting i tillegg til sauene.
- Rovviltsituasjonen skal ikke føre til avvikling av beitebruken i utmarka. Tapsomfanget må ned på et nivå som gjør det mulig med fortsatt beitebruk. Erstatningsordningen må kompensere for tap på utmarksbeite.

19. TILTAK

19.1 Effektivt uttak av rovvilt som gjør skade

Bakgrunn:

Fra midten av 90 tallet er det særlig jerv som har gjort stor skade i Folldal. Jervetapa har gått en del ned siste 3-4 åra. Hver beitesesong er det risiko for rovdyrskader forårsaka av jerv, ørn, streifende ulv og hannbjørner. Det har også forekommet skader forårsaka av gaupe.

Det mest effektive er uttak av rovvilt på sporsnø om vinteren. Dette kan skje enten gjennom ordinær lisensjakt på jerv, bjørn eller ulv eller gjennom ekstraordinære uttak utover våren etter at lisensjakta er avslutta. For jerv er et effektivt skadeforebyggende tiltak uttak av jerveynglinger der disse forekommer i sauetette områder.

Ved skadefelling på barmark i beitesesongen er det langt vanskeligere å få til effektiv felling. Fra beitesesongen 2018 er Folldal sammen med kommunene Os, Tolga, Tynset, Alvdal, Rendalen og Engerdalen med i et felles treårig prosjekt for mere effektiv skadefelling. Det samarbeides om utstyr, framskaffing av gode hunder, kurs og trening av mannskaper, samt at fellingsmannskapet benyttes på tvers av kommunegrensene i større grad enn tidligere.

Innhold:

- a) Godt organisert kommunalt skadefellingslag. Delta i interkommunalt prosjekt på fellingslag. Opprettholde kommunal beredskap i forhold til store rovviltangrep.
- b) Godt organisert lisensjakt på store rovdyr. Ha fokus på båsfangst på jerv og tilby kurs i båsfangst om mulig. Jobbe for at elektronisk overvåking av båsfangst skal tillates. Jobbe for at bruk av kunstig lys på åtejakt skal tillates.
- c) Kreve hiuttak på jerv og uttak av bjørn og ulv på sporsnø, når dette er aktuelt.
- d) Kreve skadefelling på ørn når den gjør skade.

Ansvar:

For a: Skadefellingslaget er kommunens ansvar.

For b: Grunneiersammenslutningene gir grunneiers tillatelse for lisensjakt. Folldal Sau og Geit for kurs i båsfangst.

For c og d: Folldal kommune, Folldal Sau og Geit, beitelaga.

FOLLDAL KOMMUNE

Kostnad:
Innenfor eksisterende budsjett.

19.2 Rovviltpolitikken

Bakgrunn:

Det er en konflikt mellom samfunnets ønske om gjeninnføring av de store rovdyra og den tradisjonelle fribeitinga på utmarksbeite med sau og annet bufe. Aktuelle saker akkurat nå er blant annet:

- Ulvepolitikken.
- Erstatningsoppgjøra for bufe drept av rovvilt, der det siden 2008 har blitt foretatt reduksjoner i erstatninger, og skjerpede krav til dokumentasjonsomfang.
- Målkonflikt mellom beiteprioritert område i Folldal og deler av Stor Elvdal som grenser opp mot område i Grimsdalen og Rondane i oppland, som er yngleområde for jerv.

Innhold:

- Gi innspill i forhold til den nasjonale rovviltpolitikken og rovviltpolitikken i Hedmark.
- Det skal jobbes politisk for å beholde alle beiteområder i Folldal i beiteprioritert område.

Ansvar:

Dette er et politisk arbeid, ansvaret ligger hos Folldal kommune som politisk enhet og gjennom samarbeidet i regionrådet, og hos landbrukets faglag lokalt og sentralt.

19.3 Håndhevelse av gjerdeplikt mot utmark

I Folldal er det gjerdeplikt mot utmark. Dette følger av Lov om grannegjerde fra 1961 §7 og §8. En forutsetning for gjerdeplikt mot utmark er at beitedyra i utmarka i området har beiterett. Der det er gjerdeplikt mot utmark har den som har dyrka mark selv ansvaret for å holde gjerder og grunder i hevd slik at beitedyr på utmarksbeite ikke bryter igjennom.

Å vedlikeholde gjerder er en arbeidskrevende oppgave. En del faktorer medfører at dette arbeidet ikke blir fulgt opp i tilstrekkelig grad. Ved jordleie mangler ofte klare avtaler mellom eier og leietaker om hvem som skal ta kostnaden med gjerdeholdet. Dersom leietaker skal ta kostnaden er man avhengig av en litt lang tidshorisont for drift av arealet etter investeringa. Et økende antall gardar har eiere som ikke lengre har utstyr eller kunnskap for vedlikehold av gjerdene. Og ikke minst så medfører rasjonalisering og effektivisering i landbruket at folk er pressa på tid, og da kan gjerdeholdet bli neglisjert.

Dårlige gjerder skaper en «ond sirkel» ved at beitedyra bryter seg igjennom en gang og deretter husker sin positive erfaring med saftig beite på innsida av gjerdet. Det medfører at trykket mot gjerdet øker. Særlig negativt kan dette være i forhold til storflokker som på denne måten kan utvikle seg til å bli «grindknusere» som bryter seg igjennom det aller meste.

Innhold:

- a)Informere om gjerdeplikten mot utmark.
- b)Motivere for at grunder konsekvent holdes stengt også etter slått.

FOLLDAL KOMMUNE

c) Gjennomføre en gjerdeaksjon for fjerning av gjerder som ligger til nedfalls i utmarka og deretter en metallinnsamling for å få vekk avfallet.

d) Etablerte ferister bør ikke fjernes uten tett dialog med berørte beitebrukere.

Ansvar:

Punkt a: Kommunal landbruksforvaltning

Punkt b, c og d: Faglag, kommune og Folldal Fjellstyre.

19.4 Forbedre organisering av beitelag

Mye innenfor beitelaga vil være i stadig endring. Antallet aktive medlemmer i beitelaga endrer seg på grunn av både driftsavviklinger og ny oppstart av drift. Og antallet beitedyr vil også kunne endre seg når noen trapper opp eller reduserer driftsomfanget. Den langsiktige trenden har vært færre medlemmer i beitelaga som i snitt har et større antall dyr enn tidligere. Det betyr færre folk til å bidra i fellesarbeidet med tilsyn og sanking. Man har også sett at nye sperregjerder vil kunne endre hvilke beiteområder som det er mest praktisk å samarbeide om i beitelaget. Det er en god del overlappende beitebruk mellom beitelag. I noen tilfeller har man utfordringer med at for mye sau blir med i sankinga til nabo beitelaget.

Dagens avgrensning av beitelaga trenger derfor ikke være noen fasit på hvordan organiseringa bør være i framtida. Jordskifteverket kan benyttes i forhold til organisering og bygging av anlegg som benyttes for beitebruken. I statsalmenningen er det fjellstyret som organiserer benyttelsen av utmarksbeitet. Det finnes en forskrift for tilskudd til organisert beitebruk som fastsetter hva som kreves for å ha et beitelag som er tilskuddsberettiget.

Innhold:

- a) Bistå beitelaga med prosesser på endring av beitelagsgrenser eller sammenslåing av beitelag.
- b) Motivere uorganiserte beitebrukere til å melde seg inn i beitelag.

Ansvar:

a) Kommunal landbruksforvaltning, beitelaga, fjellstyret.

b) Beitelaga, kommunal landbruksforvaltning.

19.5 Stimulere til økt benyttelse av storfe på utmarksbeite

Kvaliteten på utmarksbeitet påvirkes av beitebruken. De mest verdifulle beiteplantene trenger blant anna lys og plass til å vokse. Tråkk fra storfe på utmarksbeite har i alle tider bidratt til å holde vierkratt, dvergbjørk og bjørkeskogen nede. Der storfeet blir borte fra utmarksbeitet vil man over tid få gjengroing og etter hvert mindre verdifullt beite også for sau. Allsidig beitetrykk med alle dyreslag er derfor en god «røkting» av utmarksbeitet som bidrar til at ressursen som kan høstes blir størst mulig.

Mens man i tidligere tider hadde både storfe, sau og geit på de fleste gardene, og en høy andel av setrene også hadde alle disse tre dyreslaga, er dagens tilstand at de fleste har spesialisert seg på et dyreslag og at langt færre gardar og setrer har egen landbruksdrift. Storfebøndene benytter i mindre grad enn sauebøndene utmarksbeitet. Ukasterte hanndyr over 6 måneder er

FOLLDAL KOMMUNE

det ikke tillatt å slippe på utmarksbeite. For øvrige storfe er det et stort potensiale for økt benyttelse av utmarksbeiting:

-I mjølkeproduksjonen er det jo mjølkinga som setter noen begrensninger. På en del setre med mjølkeleveranse benyttes utmarksbeiting. Sinkyr og drektige kviger skal ikke ha for hard foring og for slike dyr er utmarksbeiting ideelt.

-For ammekuproduksjon vil benyttelse av utmarksbeiting for kua med årets kalv være et viktig bidrag til å få økonomi.

-Det er også et potensiale for i større grad å ha kastrater framfor okser for framføring til kjøtt som da vil ta lengre tid fram til slaktemoden alder men som da kan slippes på utmarksbeite hver sommersesong.

Innhold:

a)Stimulere til god organisering av utmarksbeiting med storfe, ved at storfebøndene blir med i eksisterende beitelag.

b)Starte et prosjekt for økt beiting med storfe i aktuelle områder i Folldal.

Ansvar:

a)Beitelaga, kommunal landbruksforvaltning.

b)Kommunal landbruksforvaltning og Folldal Fjellstyre tar initiativet.

Finansiering:

A med eksisterende budsjett. B med prosjektmidler det søkes finansiering på.

19.6 Ta i bruk ny teknologi for tilsyn og overvåkning av dyr på utmarksbeite

Aktuell teknologi for tilsyn og overvåkning av beitedyr er i stadig utvikling. Aktuelle hjelpemidler som allerede er i bruk er blant anna:

-«Radiobjeller». I dag finnes det både systemer som sender informasjon via satellitt og systemer som sender via mobil nettet. I Folldal er det fram til nå «Find my» teknologi med signaler via satellitt som er brukt, da mobilnettet har varierende dekning i stort sett alle beiteområdene. Da lam vokser for mye i beitesesongen kan de ikke ha halsklave.

-Droner. Siste årene har det vært en viss interesse for å ta i bruk droner både for tilsyn og for å finne dyr under sanking. Særlig kan det være aktuelt å benytte droner i forbindelse med ettersanking når en leter etter noen få dyr utover høsten som fortsatt ikke er gjenfunnet.

Man må forvente at det vil komme nye tekniske løsninger som ikke er kjent i dag, og det er derfor viktig å holde seg oppdatert. For GPS overvåkning av beitedyr i dag er utfordringen særlig for sau enhetskostnaden. Kostnaden til kjøp og kostnaden til årlig drift med betaling av tellerskritt for sending av informasjonen via satellitt er for stor i forhold til avkastninga fra saueholdet. En annen utfordring er at lam ikke kan benytte halsklaver. For storfe er GPS overvåkning mere bærekraftig økonomisk da det er færre dyr og da storfeet går i flokk og man derfor trenger å ha sender på færre dyr for å ha god oversikt.

Innhold:

a)Tilby fagmøter med informasjon om ny teknologi som blir tilgjengelig.

b)Gjøre tilkuddsmidler fra aktuelle tilskuddsordninger tilgjengelig for den som ønsker å investere i teknologiske løsninger.

Ansvar:

FOLLDAL KOMMUNE

a) Kommunal landbruksforvaltning, faglaga.

b) Kommunal landbruksforvaltning.

19.7 Videre utbygging av sperregjerder

Bakgrunn:

I noen områder er bygd sperregjerder mot veier med stor trafikk og grendesentra, der det er ønskelig å forhindre at beitedyra oppholder seg. For enkelte beitelag har dette blitt et arbeidsbesparende tiltak som styrer beitebruken. Fortsatt gjenstår områder der sperregjerder vil kunne være aktuelt.

Innhold:

Støtte opp om prosesser med bygging av sperregjerder for å styre beitebruken, der dette er ønskelig sett fra beitebrukeren sitt ståsted. Bygging av sperregjerder må ikke gå på bekostning av praktisering av beiteretten i utmark. Slike prosesser kan støttes både med veiledning i forhold til avtaler med grunneiere og planer for tiltaka samt ved å gjøre tilgjengelig tilskuddsordninger.

Ansvar:

Kommunal landbruksforvaltning, beitelag.

19.8 Kadaver hunder

Bakgrunn:

Det er trent opp en del ekvipasjer med hunder og fører for leting etter kadaver. Gjenfinning av kadaver er viktig både i forhold til erstatninger samt muligheten for å iverksette skadefellingsforsøk. Kadaverhunder kan gi mulighet for iverksetting av skadefellingsforsøk raskt.

Innhold:

Felles innsats i Folldal om bruk av trente kadaverhunder for å finne kadaver ved rovviltskader. Ha liste over gode kadaverhunder som kan benyttes før hver beitesesong.

Ansvar:

Folldal Sau og Geit, kommunal landbruksforvaltning.

Kostnad:

Innsats i hvert enkelt tilfelle dekkes av tilskudd til ekstraordinært tilsyn, eventuelt beitelagas generelle drift.

19.9 Kriseberedskapsplan i forhold til rovdyrskader

Man kan se for seg ulike typer skadesituasjoner. Ulike typer skadesituasjoner og skadeomfang krever ulike tiltak. Hele Folldal er beiteprioritert område der beitedyra og ikke rovdyra skal ha prioritet. Det betyr at tiltaket ved rovdyrskader først og fremst er skadefelling og ikke fjerning av

FOLLDAL KOMMUNE

beitedyra fra utmarksbeitet. Men man kan heller ikke utelukke at det en eller annen gang kan oppstå en situasjon der det vil trenge å ta inn dyr fra utmarksbeitet.

Innhold:

- a) Lage en kriseberedskapsplan for rovdyrskader.
- b) Også beitelaga oppfordres til å lage egne kriseberedskapsplaner.

Kostnad:

Innenfor eksisterende budsjetter

Ansvar: Folldal kommune for a og beitelaga for b.

19.10 Rydding av gjengrodde beiter

Dersom beitetrykket blir mindre og dersom det blir mindre tråkk fra beitedyr blir det busker, kratt og skog som tar over. Beiter kan forbedres gjennom fjerning av denne vegetasjonen med hogst eller krattknusing. Så lenge hogst eller krattknusing har et landbruksformål kan det utføres maskinelt uten at det trenge dispensasjon for motorferdsel i utmark. Men dersom arealet ligger innenfor verneområde vil det i en del tilfeller kunne kreves dispensasjon fra verneforskriften. I alle tilfeller må grunneier gi sin tillatelse til tiltaket. Innenfor statsalmenningen er grunneier Statskog og Fjellstyre.

Innhold:

- a) Avklare regelverk rundt krattknusing og annen rydding av utmarksbeiter.
- b) Fagmøte/markdag om temaet.

Ansvar:

- a) Kommunal landbruksforvaltning, Folldal Fjellstyre.
- b) Kommunal landbruksforvaltning.

19.11 Vegetasjonskartlegging

Bakgrunn: Man har grove tall for kvaliteten på utmarksbeite i Folldal. I 2018 er det slutført vegetasjonskartlegging av Marsjødrifta og Elgevasshø beitelag sine beiteområder. Disse områdene ble valgt ut som representative for henholdsvis et rikt beiteområde på det næringsrike trondheimsfeltet nord i kommunen og et mere næringsfattig beiteområde på Rondane sparagmitten. Disse kartleggingene gir en viss overføringsverdi i forhold til andre beiteområder med tilsvarende berggrunn.

Det hadde likevel vært ønskelig med kartlegging av mere av beitearealene i Folldal.

Mulighetene for finansiering er siste åra stramma noe inn, ved at staten og fylkesmannen ikke lengre har egne midler som kan søkes benytta til formålet. Dagens muligheter på finansiering er å benytte av kommunens SMIL pott, eventuelt benytte kommunens kraftfond. Men mulighetene for statlig finansiering vil kunne endre seg over tid.

Ansvar: Folldal kommune

Kostnad: Statlige tilskuddsmidler dersom de finnes, SMIL midler, kommunens kraftfond.

FOLLDAL KOMMUNE

20. VEDLEGG

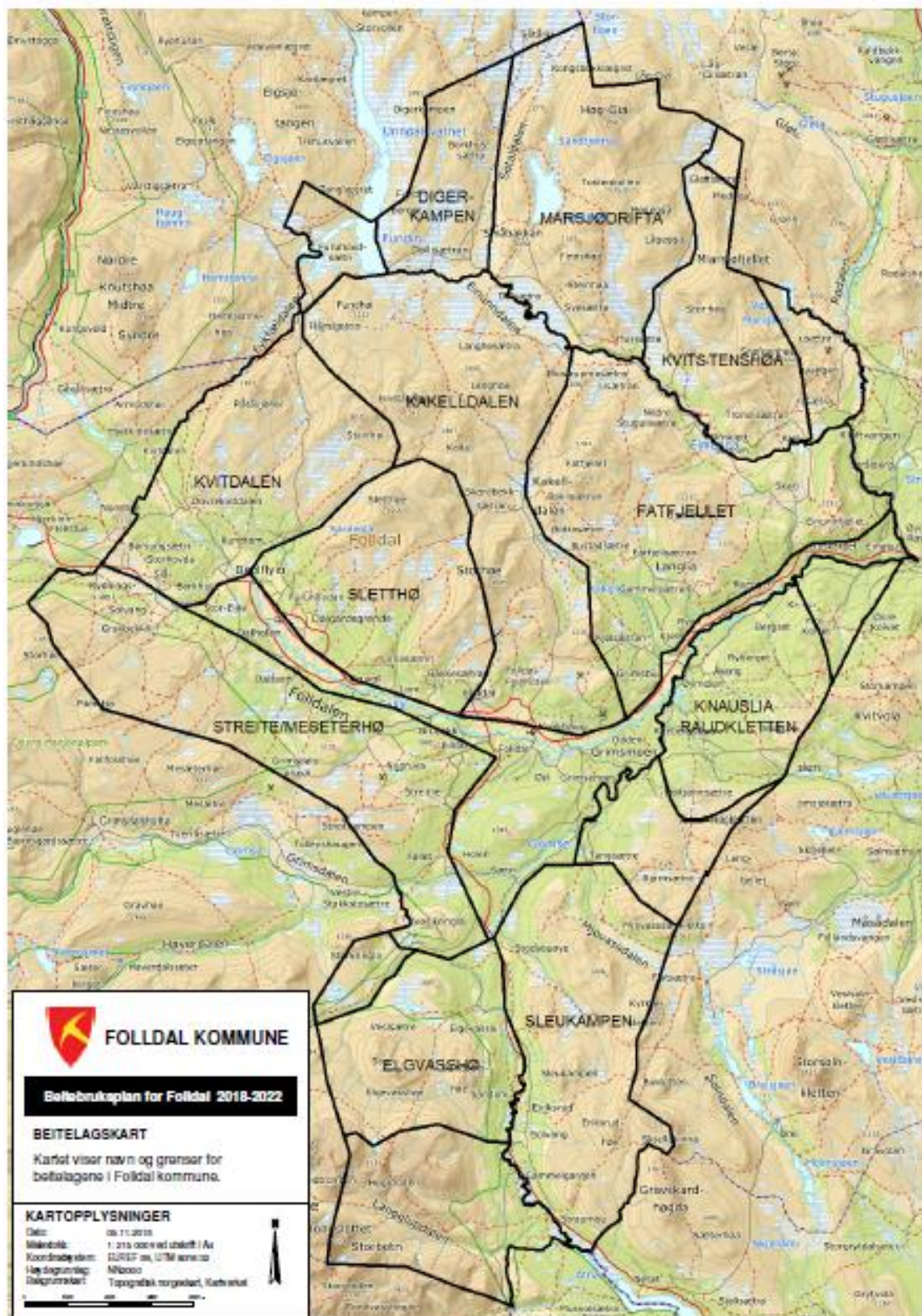
20.1 TALL ORGANISERT BEITEBRUK I FOLLDAL 1985 - 2017

	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>	<u>1990</u>	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994</u>	<u>1995</u>
Sleppte sau	6173	6073	5686	4985	5202	5195	5481	5768	5007	5423	5479
Tapte sau	109	105	79	82	94	75	86	127	82	102	92
Tap sau %	1,77	1,73	1,39	1,64	1,81	1,44	1,57	2,20	1,64	1,88	1,68
Sleppte lam	10631	10136	10057	8882	9435	9610	9943	10346	9304	10109	10233
Tapte lam	495	490	450	368	492	419	538	665	413	584	581
Tap lam %	4,66	4,83	4,47	4,14	5,21	4,36	5,41	6,43	4,44	5,78	5,68
	<u>1996</u>	<u>1997</u>	<u>1998</u>	<u>1999</u>	<u>2000</u>	<u>2001</u>	<u>2002</u>	<u>2003</u>	<u>2004</u>	<u>2005</u>	<u>2006</u>
Sleppte sau	5422	5329	5359	5294	5136	5121	5310	5697	5826	5974	6021
Tapte sau	130	173	188	131	140	142	120	164	140	181	167
Tap sau %	2,40	3,25	3,51	2,47	2,73	2,77	2,26	2,88	2,40	3,03	2,77
Sleppte lam	10007	9734	9930	9756	9548	9581	9937	10290	10801	10989	11054
Tapte lam	767	795	1009	1106	993	1067	1325	1255	1207	1242	1258
Tap lam %	7,66	8,17	10,16	11,34	10,40	11,14	13,33	12,20	11,17	11,30	11,38
	<u>2007</u>	<u>2008</u>	<u>2009</u>	<u>2010</u>	<u>2011</u>	<u>2012</u>	<u>2013</u>	<u>2014</u>	<u>2015</u>	<u>2016</u>	<u>2017</u>
Sleppte sau	5941	6117	6029	6346	6106	6025	6525	6430	6353	7038	7550
Tapte sau	188	217	251	238	171	211	218	192	167	191	164
Tap sau %	3,16	3,55	4,16	3,75	2,80	3,50	3,34	2,99	2,63	2,71	2,17
Sleppte lam	11016	11275	11425	11708	#####	10800	11728	12055	11817	12375	13588
Tapte lam	1110	1213	995	1187	1301	1018	1192	889	784	859	968
Tap lam %	10,08	10,76	8,71	10,14	11,53	9,43	10,16	7,37	6,63	6,94	7,12

FOLLDAL KOMMUNE

20.2 BEITELAGSKART

FOLLDAL KOMMUNE

20.3 BEITEVEDTEKTER FOR FOLLDAL STATSALMENNING

Vedtatt av Folldal Fjellstyre den 22. mai 1984, sak 59/1984. Vedtektene trer i kraft 1. juli 1984.

§ 1

Beiteberettigede i Folldal statsalmenning har adgang til å la løsfе beite fritt innenfor almenningsgrensene på vilkår som fremgår av disse vedtekter.

§ 2

Med løsfе menes i disse vedtekter småfe og storfe samt hest som ikke blir gjett eller som søker tilbake til gård eller seter hver dag.

§ 3

Almenningen skal være inndelt i beitefelt med dertil hørende sankelag.

De enkelte beiteberettigede tildeles beite i beitefeltene etter fjellstyrets anvisning i samråd med landbruksnemnda og sankelagene.

Ved tildeling av beite skal fjellstyret så langt det er mulig tildele dette beitet som ligger naturlig til ut fra beliggenheten av den beiteberettigedes gårdsbruk eller ut fra tidligere etablerte slippsteder.

§ 4

Løsfе kan bare slippes innenfor tildelt beitefelt, jfr. § 3, eller fra havnegang ved gårdsbruk eller seter som tilhører løsfеeieren eller som løsfеeieren har bruksrett til.

§ 5

Det er ikke tillatt å slippe løsfе på beite før ~~10. juni~~ ^{01. juni} ^{*}. Hovedsankingen bør avsluttes innen 15. september.

Etter forslag fra landbruksnemnda og sankelagene kan fjellstyret vedta annen slippdato og avslutningsdato dersom dette ansees som nødvendig av hensyn til beitet. Endrede slipp- og avslutningsdatoer skal kunngjøres.

* endret, sak 18/2011.

FOLLDAL KOMMUNE

§ 6

Fjellstyret kan kreve at den som påberoper seg beiterett i statsalmenningen om nødvendig må dokumentere sin rett samt omfanget av denne før løsfe slippes på beite.

§ 7

Dersom det er beite i almenningen som ikke blir benyttet av beiteberettigede, kan fjellstyret gi andre rett til å utnytte dette beitet. Vilkår for adgang til beite fastsettes ved særskilt avtale med vedkommende dyreeier.

§ 8

Dersom løsfebeitet er til urimelig ulempe for andre beiteberettigede, kan fjellstyret etter skjønn, på grunnlag av beitegransking eller annen sakkyndig uttalelse, regulere beitet ved å pålegge reduksjon i antall beitedyr hos den enkelte beiteberettigede.

§ 9

Fjellstyret kan kreve påtale og straff for brudd på disse vedtekter, jfr. fjellovens § 37.

---oOo---

20.4 BESTEMMELSER FOR GJERDING RUNDT FRITIDSHYTTER I FOLLDAL STATSALMENNING

Fastsatt med hjemmel i fjellovens § 12. sak 10/18

Etter søknad med tegning som Statskog og fjellstyret avgjør i felleskap kan fritidsfester i Folldal statsallmenning tillates inngjerdet på følgende vilkår:

1. Det kan gjerdes inntil 50 løpemeter gjerde, alternativt inntil 100 m². inngjerdet areal, gjerdet skal være festet i bygg på festetomt i minst en ende.
2. Rekkverk på terrasse/veranda som er godkjent etter plan og bygningsloven regnes ikke med i antall meter gjerde/ antall m²,
3. Det er kun tillatt å bruke gjerde av treverk, dvs. skigard, stakitt eller lignende. Trådgjerde av en hver art er forbudt ut fra dyrevernhensyn.
4. Maksimal lysåpning mellom bord på stakittgjerde/skigard er 7 cm. Gjerde kan være inntil 100 cm høyt.
5. Søknaden skal inneholde målsatt skisse som viser bebyggelsen og hvor gjerdet er tenkt satt, videre en begrunnelse for hvorfor areal ønskes inngjerdet.

FOLLDAL KOMMUNE

6. Det skal sikres fri ferdsel for dyr og folk etter faste råk. Gjerder som ikke er satt opp i henhold til disse regler eller vedlikeholdt vil bli krevd fjernet på festers bekostning.

Gjerder som ikke er satt opp i henhold til disse regler eller vedlikeholdt vil bli krevd fjernet på festers bekostning.